

Maria–mamman tuki ja turva

esikoinen Eemil Eerik

Kirjeitä vuosilta 1897 – 1907

Perttu Peitsara

Jyväskylä v. 2012

Maria-mamman tuki ja turva – esikoinen Eemil Erik

Kirjeitä vuosilta 1894 – 1907

Henrik ja Maria Makkosen esikoinen, Eemil Erik, syntyi Iisalmessa 1867. Perheen muuttaessa Karttulaan hän oli vastikään täyttänyt yhdeksän vuotta. Koulunkäyntinsä Eemil ehti aloittaa ennen muuttoa Josefin Hahlín pienten lasten koulussa, jota kävi Iisalmessa 1873–1875. Karttulaan muutettua koulua oli käytävä koulukortteerissa asuen Kuopiossa, ensin Ala-alkeiskoulussa (Lapinkoulu) 1875–1876 ja sitten 1876–1886 Kuopion Suomalaisessa klassillisessa lyseossa, josta Eemil tuli ylioppilaaksi 1886. Opinnot jatkuivat Helsingin yliopistossa oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Tuomarintutkinnon Eemil suoritti 1892, jonka jälkeen hän samana vuonna hakeutui auskultantiksi Viipurin hovioikeuteen ja vuoden lopussa suoritti yleisen oikeustutkinnon. Viipurin kausi päättyi kesällä 1893 Eemilin tultua valituksi ylimääräiseksi lääninkanslistiksi (varalääninsihteeriksi) Kuopion lääninhallitukseen. Vakinainen lääninkanslisti hänestä tuli 18.4.1894 lähtien. Hän hoiti tuomarin tehtäviä ja toimi myös asianajajana Kuopion tuomiokunnassa. Varatuomari hänestä tuli 20.12.1895. Kuopion läänintoimiston sihteerinä Eemil oli 1894–1899. Elokuussa 1896 Eemil avioitui Sigridinsä kanssa Kuopiossa, jonne nuori pari asettui asumaan. Perheen esikoinen, Erkki Albert syntyi Kuopiossa 1898.

Kuopion aika

Eemilin voidaan perustellusti sanoa olleen Marialle sekä lakimies, vakuutus- ja raha-asiaihin hoitaja että Savikosken tilan pehtori, ja sahan sekä myllyn isännöitsijä. Hän huolehti myös Kuopiossa koulua käyvien sisarustensa pärjäämisestä. Pehtorin tehtävä heijastuu heti ensimmäisessä häneltä säilyneestä Mammalle osoitetusta kirjeestä, joka oli päivätty Kuopiossa 4. huhtikuuta 1894. Savikosken pellot kaipasivat lannoittamiseen muutakin kuin karjanlantaa, ja Eemil olikin tilannut sitä varren Helsingistä Sidorovilta kalisuoloja. Mammalle hän ilmoitti: ”Kun Sidorovilta saapuu kirje ja ilmoitus niiden lähettämisestä, niin lähettäkää Kalle noutamaan ne Suonenjoelta. Ne tulevat Suonenjoen asemalle Kallen vastaanotettavaksi ja antakaa Kallelle rahaa niiden rahdin maksamiseksi. Kirje, jolla Sidorovit ilmoittaa suolojen lähettämisestä tulee Karttulaan minun nimeeni. Sano-kaa sen vuoksi postinhoitajalle, ettei hän sitä lähetä tänne, vaan avatkaa Te mamma se kirje.” Todettakoon lisäksi, että koulukortteerissa asuva Ellen oli lisännyt Eemilin kirjeen loppuun pyyntönä Mammalle ”Valkeita vaatteita varsinkin lakanoita puuttuu ja yhtä vesi-

korvoa. Aejmelaeusen potkuri olisi lähetettävä.” Tämän tapaisia huolia koulua käyvillä sisaruksilla esiintyi silloin tällöin.

Seuraava säilynyt kirje on päivätty 22. syyskuuta samana vuonna. Ylempänä Savikosken vesistöissä oleva Hirvikoski oltiin myymässä ja lisäksi Mamma oli antamassa vuokralle Mustinharjun torpan maa-alueineen. Eemil ohjeisti Mammaa näiden johdosta: ”Tässä seuraa Ruununvoudin pöytäkirja Hirvikosken myynnistä, ja maksoin minä siitä kaikkiaan 32 markkaa 90 penniä, joita paitsi ovat kullut noin 20 markkaa, tai minkä verran itse arvelette, perittyänne Huttuselta lautamiehen kautta. Mustinharjun kontrahdin kiinnittämisen kanssa on siten, että entinen kiinnitys koskee ainoastaan sitä kontrahattia, joka on kiinnitettykin. Jos uusi kontrahatti tehdään, on se myös uudestaan kiinnitettäväkin ollakseen voimassa uutta omistajaa vastaan.”

Myös sahan työnjohtoasiat olivat ajankohtaisia. Eemil oli neuvotellut asiasta erään Malmberg-nimisen henkilön kanssa, ”mutta hän ei muistanut ketä hän olisi teille esittänyt, vaan arveli sen olevan jonkun Vesslinin. Sanoi ensi kuulla vasta Vessliniä tapaavansa ja puhuvansa asiasta hänelle, vaan epäilen puolestani, tokko hän sitä muistaneekin tehdä.”

Eemilin talvihattu oli hukassa, ja sitä hän peräsi Mammalta, jos oli näkynyt Savikoskella. Huolestuttavinta oli kuitenkin Kuopiossa koulua käyvän Uno-veljen jalkinutilanne. ”Uunon kengät on kaikin mokomin lähe-

tettävät, kohta, se on huomenna, on paljasjaloin.”

Ellen oli saanut Eemililtä tehtäväksi viedä kotona käydessään Mammalle sanan ”Rissanen-jutun” päätöksestä. Mistä asiasta oikeusjutussa perimmältään oli kysymys, se jää kirjeenvaihdon perusteella epäselväksi. Eemil kirjoitti päätöksestä 10. lokakuuta Mammalle: ”Totta kai Ellen ei lie muistanut kertoa, että Rissanen asia päättyi, ja hänet velvoitettiin maksamaan 700 markkaa kuudella korolla 13. päivästä huhtikuuta 1885 sekä 64 markalla 65 pennillä palkitsemaan kulut, koska ei tullut mamman vastausta siihen Rissanen ehdotukseen, että saisi toisen puolen maksaa marraskuulla ja loput tammi-kuulla. Rissanen nimittäin kävi täällä tutkinnon edellisenä iltana ja teki tuon esityksen. Minä sanoin, etten osaa siihen myöntää ennen kun kysyn teiltä. Antakaa sen vuoksi tieto mitä meinaatte siitä ehdotuksesta. Minä puolestani luulen, että siihen voi suostua sillä ehdolla, että Rissanen suorittaa toisen puolen 15. päivään ensi kuuta mennessä.”

Eemilillä oli hoidettavanaan myös Karttulan kirkonkylästä Harjun tilan omistaja, August Huttusen mammalle oleva velka-asia Hirvikosken ostamisesta. ”Tuo Augustin sitoumus on minusta täydellinen. Siihen syynipöytäkirjaan kirjoittakaa tällainen kirjoitus: Tässä pöytäkirjassa kerrottu asia on lopullisesti sovittu Ylioppilas August Huttusen 6 päivänä lokakuuta 1894 antamaa viidenkymmenen

kahden (52) markan 90 pennin suuruista, ensi marraskuuta maksettavaa velkakirjaa vastaan. Vakuutetaan Savikoskella 10 päivänä lokakuuta 1894. Maria Makkonen.”

Eemil neuvoi Mammaa vahvistamaan allekirjoituksen sinetillä, ja velkakirja oli toimitettava kahden luotettavan miehen kautta Huttuselle. Miesten oli kirjoitettava velkakirjaan milloin Huttunen oli saanut syynipöytäkirjan..

Hirvikosken myyminen uhkasi kääntyä haitaksi Savikosken sahan ja myllyn toiminnalle, kun osoittautui, että Huttunen aikoi ryhtyä säännöstelemään veden virtausta. Hän oli jo hakenut lupaa lääninhallitukselta, mistä Eemil lokakuun lopulla kertoi Mammalle.

”August Huttuselta saapui Lääninhallitukseen anomus saada sulkea Hirvikosken pohjoisväylän koko siksi aikaa, kun Hirvijärvi on jäässä, ja hän luultavasti tulee sellaisen luvan saamaan. Koettakaa sen vuoksi pitää tammea tiurisna ja säästää vettä, ei kuitenkaan yli sen, mikä on luvallista. Minä koetan täällä vaikuttaa, ettei Huttunen saisi vettä sulkea niin miehen määrin, kuin hän itse haluaa. Muutoin elkää hiiskuko tästä asiasta kellenkään. Olkaa vaan olevinanne niin kuin asia ei Teitä ensinkään liikuttaisi.”

August Huttunen perusti Hirvikoskelle v. 1894 höyrysahan ja sen yhteydessä toimivan kotitarvemyllyn. Sahan vuosituotanto oli n. 300 m³ ja se toimi ainakin vuoteen 1905. Karttulan kirja s. 216, 221

Keskeneräisiä perimisasiota oli edelleen Eemilin hoidettavana. Varmuudeksi hän kyseli Mammalta ”Millä kannalla ovat ne Teidän riita-asianne? Onko Lyytikäinen suorittanut velkansa jo Huttuselle? Ja se Siljanderin takavarikon valitusasia. Jos tarvitsette asiameistä niissä, niin minä pyysin Ukko Andersinin niitä ajamaan, jolleka siis lähettäkää valtakirja. Semmoista ristiä siitä Siljanderista on. Ukko luultavasti ottaa jutusta 5 tai 10 markkaa. Lyytikäisen asiassa ei muistaakseni tarvitse olla vastaamassakaan, sillä päätöksessä oli sanottu, jos tahtoo tulla vielä asiassa kuulluksi. Minun aikani ei anna tulla sinne sellaisia retusasioita varten.”

Eemil antoi sisarilleen hoidettavaksi terveisiä Mammalle näiden käydessä kotona Savikoskella. Pieni epävarmuus asianhoitoon kuitenkin usein liittyi. ”Lienevähän työt muistaneet puhua siitä valtakirjasta, jolla Rissaselta saa nostaa rahoja. Siihen ei tarvitse muuta kuin nimenne ja sinettinne. Minä kirjoitan kaiken muun.”

Lehmikarjastakin Eemil oli huolissaan. ”Oletteko huomannut sanomalehdessä Leväisellä pidettävästä huutokaupasta? Jos saatte kuukauden lopulla rahaa Viipurista, niin eiköhän kannattaisi olla siellä ostamassa lehmiä. Nimismies Ropponen kehui Leväsen lehmiä hyväksi.”

Eemil näyttää olleen myös hevospies tai ainakin mielellään ajeli hyvin ruokitulla hevosella. ”Minulla olisi yksi ehdotus. Se olisi

että minun lukuuni eri säkistä muun tavallisen ruoan lisäksi tästä lähtien jouluun asti vanhemmalle varsalle annettaisiin 1½ kappaa kauroja vuorokaudessa, jotta se olisi oikein hyvässä kunnossa, kun tulen joulun pyhinä käymään kotona. Antakaa mitata joku säkki ja antakaa se Setä Kallen huostaan ja kehoitakaa häntä katsomaan, että varsa tulee hyvin hoidetuksi.”

9. Maaliskuuta 1895 oli käsillä kaksikin oikeusjuttua, jotka vaativat Eemilin hankkimaan lisäselvityksiä. ”Siihen Lyytikäisen juttuun en osaa tällä kertaa muuta sanoa, kuin että mannuuttakaa taas Lyytikäisen vaimo kuultavaksi. Sitten, kun olen arkistossa katsellut miten siinä asiassa on ennen menetelty, voin antaa tarkempia tietoja. – Höökistä en tiedä sen enempää, eihän se vielä tuomiokaan ole lain voimaa saanut.”

Mamma oli syystä tai toisesta ollut velkaa Sourun ruukinjohtajalle ja Eemil oli sen hoitanut. ”Velan maksoin Kukowskille ja tässä seuraa kirja, korkoja ei ottanut eikä hänellä ollut mitään erityistä sanottavaa.”

Lyytikäisen tapauksessa näyttää olleen kysymys Marian antamasta takauksesta, joka oli langennut maksettavaksi. ”Kirjeenne eiliseltä päivältä olen saanut. Itse voitte arvostella, kannattaako Lyytikäisen asiassa mennä hovioikeuteen. Ette nimittäin kirjoittanut kuinka paljon pääasiaa on tuomittu maksamaan. Hovioikeuteen meno tulee maksamaan vähintään 50 mrk. Eikä siellä kuluja

panna, jos alioikeudessa se on tapahtunut. Menetelkää sen mukaan. Jos Lyytikäisen vaimolla kerran on jotakin omaisuutta, niin ettehan te jää vahinkoon, häntä te olette taannut ettekä Lyytikäistä.”

Keväällä v. 1895 Marialla oli Antikainen nimisen henkilön kanssa erimielisyyttä Savikosken naapurissa olevaa Ryönänlahtea koskevasta kalastusoikeudesta. Eemil selvitti Mammalle kalastusoikeuksia koskevia säädöksiä kirjeessään huhtikuun lopussa. ”Kalastuksen kanssa yhteisissä jakamattomissa kalavesissä on siten, että siihen osalliset tilanomistajat saavat sitä viljellä nuotalla ja verkoilla, kukin tarpeekseen, vaan tilattomat eivät ole oikeutetut kalastamaan muutoin kuin, että heidän isäntänsä sinä aikana luopuu kalastuksesta. Kyllä Antikaisella on oikeus Ryönänlahdessa kalastaa, jos hänen tilansa kuuluu siihen jakokuntaan, johon Ryönänlahdi kuuluu, ja siihenhän se kuulune. Kalastusoikeutta ei saa toiselle siirtää, ellei itse sillä aikana luovu kalastamisesta koko kalavedessä. – Kyllä yhteisen jakamattoman kalaveden osakkailla on oikeus panna pyydyksensä toisenkin rannan alle olkoonpa se niit-tyä tahi muuta.”

Eemil antoi ennen joulua ohjeita vanhemman varsan ruokkimisesta, jotta se olisi hyvässä kunnossa hänen tullessaan joulunpyhinä kotiin. Oliko ori hyvässä kunnossa, siitä ei ole esiintynyt mainintaa. Sen sijaan Mamma oli kysellyt Eemililtä hevosten vakuutuksista, ja

oriin kuohitsemisesta. Lieneekö kyseessä ollut toisen oriin myyminen.”Oriit molemmat ovat vakuutetut ja minä olen maksanut ja kohta taas maksan vakuutusmaksun hevosista. – Nenosen pitäisi näinä päivinä saapua tekemään se operatiooni, vaan tokko sitä nyt tarvitsee tehdä, kun se jäisi ainoaksi oriiksi. Vakuutussummia en muista ulkoa ja paperit ovat niin syvässä, ettei postin lähtöön kerkiä saada niitä käsiin.”

Eemilin kirjeitten pääsisältö liittyi aina tavalla tai toisella mamman taloudellisiin asioihin. 12. lokakuuta 1895 Eemil selvitti Mammalle Nissilän Leinosen velka-asiaa. [Marian kotitalo]: ”Tässä lähetän Leinosen velkakirjan sekä 4p^{nä} tätä kuuta sitä vastaan maksetut 1800 markkaa. – Lähetän myöskin 660 markkaa niistä 1000 markasta, jotka jätitte juoksevalle tilille, jotta saatte olla huoletta siitä, että ne ei joudu minun vekseleihini. Loput, tahi 340 markkaa, luulen olevani kohetuudella saapa niitä maksuja vastaan, joita olen puolestani pitkin aikaa täällä tehnyt, ja jotka kyllä olen ylöspannut. Teen niistä tilin, kun on parempaa aikaa.”

Mamman asioita oli hoidettava määrääikaan mennessä. Työmatkaltaan Leppävirralla Eemil muistutti 7. joulukuuta mammaa lainan maksuajan lähestymisestä: ”Maanantaina tämän kuun 16. päivänähän se taas lankeaa se Teidän 3000 markan laina Pohjoispankissa. Minä saavun Kuopioon sunnuntaina 15. päivänä. Lähettäkää siksi minulle tieto Kuopi-

oon mitä sen kanssa aiotte sekä tarpeellinen valtakirja ja rahaa korkoihin, jos sitä uudistatte.”

Mihin raha oli tarvittu, se ei kirjeistä ole käynyt ilmi. Sahalaitoksen tulipalon jälkeinen kunnostaminen kuitenkin vaati osansa. Eemil oli tehnyt tiedusteluja kustannuksista: ”Niistä sahatarpeista on tehtaan hoitajain hyvin vaikea sanoa hintaa, tietämättä minkälaista halutaan. Raamit esimerkiksi voivat vaihdella 1000 ja 4000 markan välillä, turpiineja samoin on monen hintaisia, riippuen putouksen korkeudesta ja siitä kuinka monta hevosvoimaa niiltä vaaditaan.– Löytyyhän siellä kotona niitä Jackobsenin ja Sidorowin hintaluetteloita, joista näkyy niiden hintoja. Eivät kai ne hinnat hyvin paljon vaihdelle näidenkään tehtaiden hinnoista.”

Vähän pehmeämpi asia oli kysymys kirjeen lopussa: ”Ovatko Alva ja Ellen kirjoittaneet tulevatko he jouluksi kotiin?”

Joulu ohitettiin ja samoin uusi vuosi. ”Lapset” olivat menossa kouluun Kuopioon, mutta Eemilin oli ensin etsittävä sopiva kortteeriheitä varten. Lapsilla tarkoitettiin Makkosen 19 – 14 vuotiaita sisaruksia Albert, Uno, Yrjö ja Laina. Kuopus, 9-vuotias Armas oli vielä kotona Karttulassa ja kävi siellä kiertokoulua.

26. tammikuuta Eemil tiesi kertoa Mammalle: ”Lapsille olen tiedustellut kortteeria, mutta ne tuntuvat nykyään olevan tiukassa. Kort-

teeria, jossa olisi kyökki ja 1 isompi huone, jonka saattaisi ”lankata” en löytänyt sovelias-ta yhtään. Kaksi sellaista kortteeria, joissa olisi kyökki ja 2 kamaria, olisi saatavissa. Molemmat maksavat 280 mrk vuodessa ja olisi niissä sija lehmälle navetassa ja hevospel-le tallissa. Toisesta näistä kortteereista, poliisi Hakkaraisen talossa, on toinen huone kah-delle sopiva, siksi suuri, että Laina voisi ottaa toisen tytön toverikseen siihen asumaan, vaan tässä kortteerissa on pieni kyökki, vaika eiväthän he suurta tarvitseisikaan. Toises-sa kortteerissa, seppä Penttisen talossa, on kyökki suurempi, paistouunin kanssa, mutta asuinhuoneet paljo pienemmät. – Kyllä minä kernaammin hyyräisin Hakkaraisen korttee-rin. – Ilmoittakaa mielipiteenne ensi postissa, ellette sitä ennen tule täällä käymään.”

”Torstaina lupasin heille antaa tiedon josko hyyrätään tai ei. Jos eivät silloin saa tietoa, niin hyyräävät muille. Hakkaraisen kortteeri on minusta sopivampi sen vuoksi, kun se on lähempänä Lääninhallitusta. Voisin kesän ajan asua siinä ja maksaa hyyrin siltä ajalta. Tulenhan minä muutoinkin jonkun 5 mrk kuukaudessa maksamaan lasten kortteerin hyyrin lyhennykseksi sittenkin, kun tullaan erikseen asumaan.”

”Hakkarainen tahtoi aluksi 300 mrk, vaan huoisti 280 m:kaan. Penttisen tahtoivat 280 mrk eivätkä siitä ollenkaan huoistaneet.” Mikä oli ratkaisu, se ei ole tiedossa.

6. Toukokuuta 1896 Eemil tilitti hoitamiaan raha-asioita ja esitti sitä koskevan kirjanpi-don Mammalle. Samalla Eemil varoitti Mammaa velanotosta. Hänen sieti olla varo-vainen keneltä lainan ottaa ja millä korolla. ”Tämän mukana lähetän tilin väleistämme, josta näette miten rahoja olen käyttänyt. Tar-kastettuanne lähettänette sitten takaisin. Koi-vistoiselle Suonenjoella lähetin Smf 530:-, kun mestari täällä käydessään pyysi sinne lähettämään Smf 550:-.”

Sahalaitoksen uudelleen rakentaminen aihe-utti jatkuvasti menoja, joista Eemil oli huo-lissaan. ”Mitenkähän paljo se sahan rakennus mahtanee vielä vaatia rahaa. Kattohuovat saa Löfistä kyllä velaksi, vaan onhan siinä vielä muitakin menoja.” Joku maksu oli saatavissa, mistä Eemil huomautti, että ne haapakoske-laiset olisivat voineet toisen puolen jättää tuonnempana maksettavaksi.

”Jos käännytte Tuhkasen puoleen rahan lai-nuussa sahaamisen päähän, niin elkää menkö pahoihin kontrahteihin hänen kanssaan. Hyvä olisi, jos kontrahdin teette hänen kanssaan, että minulle ilmoittaisitte kaikki ne si-toumukset, joita kontrahti tulee sisältämään. Ja siksi toiseksi ehkähän minäkin voin täältä välittää Teille rahaa pienemmän summan.”

Huhtikuussa Eemil kärjämatkoillaan kiinnit-ti huomion puutavaran sahaamisesta perittä-viin maksuihin, joita hän kuvaili Mammalle: ”Viime kuulla kävin Tuusniemen käräjissä. Matkan varressa on Martikaisella Melalah-

nessa höyrysaaha. Martikainen kuuluu ottavan pienemmissä määrin talollisille puita sahatessa, noin 50 ja 100 puuta erässään, 10 penniä paksuustuumalle 12 kyynärää^a pitkistä puista. Siten tulee sahapalkka tekemää 5 tuumaa paksusta 50 penniä, 6 tuumaa paksusta 60 penniä jne. Tähän hintaan kuuluu hän sitten laudat kanttaavan sahuuttajain mieleiseksi ja sahuuttajain pitää itsensä korjata pois sahan eustalta sekä puhdas tavara että pinnat ja rimat. Omista puista sahatuista rimoista sirkkelillä katkaistuista haloista 6 korttelia. pitkistä, kuuluu ottavan 60 penniä syli, kun ostaja ottaa ne suoraan sirkkelistä, mutta 1:20, kun pinosta.”

Eemil oli hankkeissa lähteä juhannuksen viettoon mamman luo Savikoskelle. Matkanteke Kuopiosta Karttulaan vaati alkuvalmisteluja, joista Eemil 12.6. kirjoitti: ”Mitenkähän sen asian kanssa olisi, että olisikohan mahdollista saada kaksi hevosta, joko omia tai vieraita, hakemaan niitä vaunuja. Olemme nimittäin aikoneet tulla Juhannukseksi sinne neljä henkeä, niin pääsy olisi vaunuissa mukava silloin, kun niitä tullaan täältä hakemaan. Vaunut ovat kaikesti täältä pois haettavat [Kuopiossa myynnissä olleet Savikosken vaunut], niistä kun menee 2 mrk 50 penniä hyyryä kuukaudessa, eikä niille ole ostajaa ilmestynyt. Hevoset ja sellainen kuski, joka osaisi vaunuparia ohjata ja valjasten

^a Tukholman kyynärä (knr) = 60 cm. Kortteli = 10 cm. Syli = 3 kyynärää = 1,8 m. Venäläinen kyynärä = 71 cm

pitäisi olla täällä maanantaina 22 päivänä. Täältä lähemme ehkä puolen päivän aikaan tiistaina 23 p^{nä} tahi jos mahdollista edellä puolen päivän. Ellei hevosia voisi sieltä saada, niin antakaa siitä hyvissä ajoin postin kautta tieto.”

Kirjeensä lopuksi Eemil ilmoitti, ettei Pohjola ollut hyväksynyt sahan palovakuutusta. Hän yrittää hommata sen johonkin toiseen yhtiöön. Sahasta hän uteli ”No joko saha on käynnissä ja saako sillä puun halki ja laudat kantatuiksi?”

1. heinäkuuta Eemil kertoi hoitaneensa isohkon rahasuorituksen. ”Koron 300 mk maksoin rahastoon. Jos miehille tarvitsette rahaa, niin lopulla viikkoa, se on lauantain postissa. Voin lähettää noin 50 mrk.”

Eemilillä oli Mammalta valmiiksi allekirjoitettuna vekseli rahantarpeita varten, mutta se oli vielä käyttämättä. ”Vekseliä en ole vielä myynyt. Olen arvellut sen sitten tehdä, kun tulee isompi tarvis. – Piisaako kattohuovat ja naulat sahan kattoon?”

Kirjeensä lopussa Eemil mainitsi Ellenin saapuneen Kuopioon ja viipyvän siellä vielä joitakin päiviä. Ellen itse oli merkinnyt kirjeeseen tulevansa Karttulaan Albertin mukana.

Eemilin ja Sigridin häpäpäivä lähestyi ja tulevaa kotia piti varustaa monella tavoin. Heinäkuun loppupuolella Eemil pyysi mammalta talousapua: ”Olisittekohan niin hyvä ja

sylyttäisitte meidän talouttamme varten jonkun verran vattuja ja karviaisia. Hyvä olisi jos saisitte ostaa lakkoja, niin nehän ne olisivat kaikista parhaimmat syltiksi. Karviaisistahan sitä taidetaan valmistaa jonkunlaista salaattia. Sitäkin saisi tulla joku purkki. Niin mutta tokkohan sieltä Karttulasta saanee lasipurkkeja ostakaan. Kirjoittakaa ensi tilassa saako purkkia sieltä vai ei. Jos ei saa sieltä, niin minä lähetän täältä.”

”Mamma luultavasti ei kerkiä itse näitä hommata, niin otaksun, että ehkäpä Elvira ja Alva sitten, kun hän tulee, on avullisena. Pankaa muistiin mitä olette maksanut marjoista sokerista ja purkeista. Tässä lähetän niitä varten 10:-, loput maksan sitten.”

Samassa yhteydessä Eemil kutsuu Mammaa ja kotona olevia sisarusia tulemaan Kuopioon ”Meitä kuulutetaan ensi kerta 2.päivänä elokuuta, niin että jos soveltuu, niin tulkaa ”ratuliin” [kihlajaisiin]. Ilmoittakaa tästä kotona oleville vanhimhasta nuorimpaan.”

Maaseudulla käytäntönä oli, että kuulutukset käytiin hakemassa kirkosta, ja pappi luki ne kolmessa peräkkäisessä jumalanpalveluksessa. Kun tämä oli selvää, järjestettiin kuuliaisat: ne vastasivat yhdistettynä kihlajaisia ja hääjuhlaa; morsiamen kodissa pidettiin pidot, joihin kutsuttiin kaikki kylän väki; nyt sai jokainen jolla oli huomauttamista tulevaa avioliittoa vastaan esittää kantansa. Paikalla oli yleensä myös pappi tai joskus hänen tehtävään määräämässä, esimerkiksi opettaja. Mahdolliset vastalauseet kirjattiin ylös ja tutkittiin.

Jos mitään ei ilmennyt, varsinainen vihkiminen toimitettiin kirkossa muutaman todistajan läsnä ollessa seuraavassa sopivassa tilaisuudessa.

Sahan saaminen tuottavaksi huolestutti Eemiliä ja niinpä hän tässäkin kirjeessään kyseli: ”Miten se on sen sahan kanssa? Tokko sillä tekee mitään? Antikainen, kun täällä käydessä, sanoi sen voivan sahata korkeintaan 60 puuta päivässä, ja että se jo usein on ollut rikki. Tulevatko Tuhkasenkaan puut saatuiksi tämän sulan aikana? Joko Haapakoskelta ovat lähettäneet sen kappaleen mikä sieltä on tilattu?”

[Kysymyksessä saattoi olla syväniemäläinen Daniel Tuhkanen, jolla oli ollut tiiliruukki Sourussa, mutta sen toiminta tietävästi päättyi v. 1886. – Karttulan kirja s. 217.

Myöhemmässä kirjeessään v. 1898 Eemil mainitsee asioitsija Taavetti Tuhkasen Savikosken sahan mahdollisena vuokraajana. Tästä on käytetty myös nimeä D. Tuhkanen.]

Eemil ja Sigrid [Siiri] vihittiin Kuopiossa 18. elokuuta. Häistä ei kirjeenvaihdossa ole esiintynyt mainintoja. Kuuakutta myöhemmin, 18. syyskuuta nuori pari, Eemilin kiitoskirjeen välityksellä tervehti Mammaa ”Kiitokset ensiksikin niistä kaloista ja kukista. – Kukat ovat kyllä mustuneet, vaan näyttää niissä olevan virkoaviakin kohtia.” Samalla oli jo tarpeen pyytää Mammalta erinäistä apua. ”Täällä olemme nyt saaneet voi-

ta 1 mrk 90 penniä kilo niin, että mamma lähettää ensi kaupungissa käydessä sen meidän drittelimme siinä olevine voineen. Jos mamma kumminkin sillä välin onnistuu ostaa 1 markalla 80 pennillä tahi sen alle kilon, niin ostakaa lukuuni siihen vielä muutamia kiloja. Voin hinta on täällä laskenut ja yhä laskeutuu.”

”Muikun mätiän se kanss’ maistuisi. Täällä maksaa se 2 mrk kilo. Jos sitä voisi sieltä saada huokeammalla, niin pyydän mamman ostamaan sitäkin jonkun 3 kiloa. Antakaa tästä näidenkin hinnasta ensi [Kuopiossa] kävijän mukana tieto.”

”Siellä meidän soillahan löytyy myös paljon karpaloita. – Antaisikohan mamma sanan niille tupain lapsille, että he kävisivät niitä poimimassa muutamia litroja ja maksaisi ne minun lukuuni sekä sitten lähettäisi tänne. – Pehmeämmät syötäisiin ja raaemmista keitetäisiin mehua.”

”Tavatessanne Pekka Pohjolaista perikää häneltä asianajopalkkani 20 markkaa. Niitä rahoja voitte käyttää edellä mainittuihin ostoksiin.” Samaa asiaa Eemil muistutti vielä syyskuun lopun kirjeessään: ”Tokkos Pekka Pohjalainen on maksanut asianajopalkkaani. Karhutkaa se häneltä!”

Eemilin ja Siirin kodin perustaminen vaati hankintoja, joiden toteuttamiseen omat rahat eivät riittäneet. Eemil joutui tekemään puolen vuoden vekselikaupan, josta hän kertoi

mammalle: ”Toisen niistä mamman kesällä minulle lähettämistä vekseleistä myin yhdeksänsadan markan suuruisena Suomen pankkiin, jossa se lankeaa ensi maaliskuun 9 päivänä. – Tarvitsin nyt nimittäin rahojani huonekalujen maksuun ja muihin asioihin.”

25. syyskuuta Eemil oli huolissaan Juan rautaruukin kanssa olevista keskeneräisistä asioista. Mistä tarkalleen oli kysymys, ei kirjeestä selviä. Kun Eemilillä itsellään oli tiukka taloudellinen tilanne, mamman piti nyt selvittää omin avuin.

Savon keskisen kihlakunnan manttaalikomissaari Brynolf Brunou sai 1746 Kuninkaalliselta Vuorikollegiolta luvan masuunin, kankirautavasaran ja kahden ahjon perustamisluvan syvälle Savon erämaahan Juankosken partaalle. Toimintansa aloitti Suomen ainoa Ruotsin vallan aikainen järvi-malmimasuuni.

Juankosken varsinainen ruukkiyhdykskunta syntyi Tigerstedt-suvun omistajakauden aikana. Tehtaan toiminta tehostui, kun 1820-luvun puolivälissä voitiin viedä takkirautaa tullittomasti Pietariin.

Tehtaan kukoistuskauti alkoi, kun pietarilainen hovineuvoksetar Anastasia Petrovna Ponomarev osti ruukin. Tehdasyhteisö laajeni edelleen 1860-luvulta alkaneen taloudellisen vapautumisen johdosta. Saimaan kanavan valmistuminen 1856 paransi merkittävästi liikenneyhteyksiä. Hellat, padat, pannut ja muut taloustavarat löysivät tiensä Juankoskelta Pietarin markkinoille. Ruukista vietiin myös raakarautaa, maatalouskoneita ja turbiineja.

”Mitenkä se on sen Juan tehtaan asian kanssa? Oletteko Te sinne vielä mitään lähettänyt ja tokko se Hellin on siitä Teille mitään sel-

koa antanut. Varatuomari Gruseff tässä yhtenä päivänä karhusi minua siitä ja minä olen vaan joka päivä Kuvernöörin virastolla odottanut milloinkaan hän ottaa siihen asiaan väli päätöksen. Se olisi minusta ilkeää. Lähettäkää nyt niin pian kuin suinkin jonkun verran sinne tehtaalle asiatanne vastaan, huolimatta ja odottamatta Helliniltä vastausta. – Minä lähettäisin kyllä omistakin sinne kun asia on jo niin vanha, mutta nykyään, kun on niin paljon omia rahamenoja, en sitä voi.”

Lokakuun viimeisenä päivänä Siiri ja Eemil kirjeessään kiittivät mammaa voista, lihasta ja jauhoista, joita olivat saaneet. Mutta nyt olivat ryynit loppumassa, josta meni viesti Savikoskelle. ”Mahtaisikohan sillä myllärillä olla tilaisuutta valmistaa meille muutamia kiloja ohra- ja kaurakryyniä, vaikka noin 5 kiloa kumpiakkin. Jos Mamma antaisi niitä valmistaa ja ensi tilassa meille lähettää sekä muutamia litroja, ehkä 15 litraa nauriita, niin oltaisiin hyvin kiitolliset.” Samassa yhteydessä Eemil kertoi hoitavansa lasten [sisarus-ten] koulukortteerin hyyrin seuraavalta kuulta.

Eräältä karttulalaiselta Otolta Eemil oli kuul- lut huolestuttavia asioita Savikosken sahan toiminnasta ja sen perusteella tuohtuneena varoitteli Mammaa: ”Kuulin, että Tuhkanen olisi taas tinkinyt sahauspalkkaa huokeamaksi. Hänellä kyllä on häpyä vaatia vaikka ilmaiseksi tahi vielä niinkin, että Te maksatte vastaan päin jokaisesta puusta, jonka hän

sahauttaa. Mamma ei varmaankaan ole teh- nyt luotettavia laskuja, mitä sahuu on tänä kesänä tullut maksamaan, ja kun se saha on kerran alusta pitäen niin heikosti ja huonosti tehty, että siitä ei korjaukset lopu, niin sa- haaminen tulee vastakin yhtä kalliiksi. Sen vuoksi ei ole syytä ollenkaan huoistaa sa- hauspalkkaa, vaan päinvastoin kohottaa kym- mentuumaisilta ja sitä suuremmilta puilta, sillä Konttinenhan sanoi sen rakentavansakin pienien puiden sahuuta varten, joten suuret puut sitä vaivaavat ja pahemmin särkevät.”

”Uuno lähettäneen Oton mukana Löfin laskun, joka ei sekään ole aivan vähäinen ja josta näkyy, että ei sahuu tule niinkään huokeaksi. Mieli piteeni on, että sahuusta ei tänä vuonna ole ollut voittoa yhtään. Sen vuoksi ei ole syytä huoistaa sahuumaksua. Parempi on että saha seisoo kuin että se tuo tappua. Eihän Teillä ole liikoja varoja tappiota maksaa.”

”Jos mamma menee nyt vielä sahuumaksua Tuhkaselle huoistamaan, niin minusta aina- kin on hyvin vastenmielistä välittää ja hom- mata koko sahapuuhaan tarvittavia varoja, kuin näen, että minä en niitä hommaa Teidän vaan Tuhkasen hyväksi. Jos Tuhkasen ei kannata maksaa samaa tahi hiukan enem- mänkin kuin tähän asti niin sahuuttakoon Hirvikoskella, Saitalla tahi Iisvedellä. Sivumennen voin mainita, että Peura tuskin sa- hannee läheskään niin huokeasta kuin esi- merkiksi Te.”

”Eilen meni Lääninhallituksesta Suonenjoen nimismiehelle käsky vaatia Peuraa 400 marcan sakon uhalla tarkastuttamaan höyrypannusa ja hankkimaan tutkinnon suorittanut koneenkäyttäjää. Sellaiset eivät tule niin helppoksi, että kannattaisi mitättömästä maksusta sahaa käyttää.”[Heikki Peura omisti sahalaitoksen Iisvedellä]

Tuhkasen kanssa Mammalla oli vaikeuksia ja se mietitytti kovin Eemiliä. 25. Marraskuuta 1896 hän neuvoi Mammaa: ”Jos Te olette varmojen vierasmiesten läsnä ollessa Tuhkaselle sanoneet rimain ja halkojen siirtämistä ja hän ei ole sellaiseen ryhtynyt, niin antakaa vaan siirtää ne tieltä pois. Tuhkanen on kyllä velvollinen maksamaan niiden siirtämispalkan. Mitenkä paljon hän on vielä Teille maksava sahapalkkaa ja miten oli sovinto sen suorittamisesta? Ellei hän hyvällä maksa, niin ei auta muu kuin odottaa käräjiä. Tottapahan oppii sitten maksamaan lisän kanssa. – Kenen puita ne ovat, jotka olisi nyt sahattava? Sitten Löfistä toivat taas tämän laskun.”

Vielä 10. helmikuuta 1897 Tuhkasen maksuasiat olivat kesken hoitamisen ja Eemil kehotti Mammaa haastamaan tämän käräjille ”jos Tuhkanen ei ole vielä velkansa loppua maksanut, niin antakaa hänelle heti manuu ’tukkien sahuupalkasta’. Manuu aika taitaa loppua jo ensi sunnuntaina, sen vuoksi tahdoin Teitä huomauttaa, ettei myöhästyisi.”

Joulu lähestyi ja sen mukaiset odotukset lan- kesivat Mamman varaan. Leikö kinkkua ollut

vaikea saada Kuopiosta vai oliko se hyvin kallista, sillä 27. marraskuuta Eemil tiedusteli ”Mitenkähän se on, mahtaisikohan mamma saada siellä ostaa semmoista joulukinkuksi sopivaa Jos siihen olisi tilaisuutta, niin pyytäisin sen tekemään.”

Pyyntö oli senkin takia tähdellinen, että Siiri ja Eemil eivät päässeet lähtemään jouluksi Savikoskelle, kun yhtäältä Siirin sukulaisia oli jouluksi tulossa Kuopioon ja toisaalta hän itse ei jouluaattona päässyt pankista töistä kyllin ajoissa. He olisivat ehtineet Savikoskelle vasta ”Tahvana-aamuna”, kuten Eemil asian ilmaisi.

”Kun kesällä tuli asetus, jonka mukaan sakon uhalla ennen vuoden loppua Ruunuvoudille 2^{ssa} kappaleessa on jätettävä myötä seuraavat ilmoitukset, jotka pitää olla Teidän itsenne allekirjoitettavat, niin lähetän nuo lanketit tämän mukana Teille, että kirjoittaisitte nimenne sille kohdalle, johon minä sen lyijykynällä olen merkinnyt. Sitten on saman asetuksen mukaan nimikirjoituksensa nimismiehen todistettava. Useampia todistajia ei siihen tarvita, eikä muut siihen kelpaakaan. Nimismiehen todistuksen lanketille saatuanne lähettäkää ne ensi tilassa minulle. Minä jätän ne täällä sitten Ruunuvoudille.”

Heti tammikuun alun tietämissä v. 1897 Eemil kiirehti ilmoittamaan mammalle, että palovakuutusmaksu oli suoritettu ja lasten kortteerin hyyrin maksettu. Lasten kortteerissa oli palkattuna ”emännöitsijänä” Helena,

joka hoiti muun muassa heidän lehmänsä. Sille toimitettiin heinät Savikoskelta, mutta ”viimeksi tänne lähetetyistä heinistä sanoi Helena, että ne kyllä muutoin ovat hyviä mutta, että niissä on niin paljon karvakortteita, ettei lehmä syö niitä ollenkaan. Ei siis muu neuvo auttane, kuin tuoda tosia lehmälle käyviä heiniä, ja nämä syöttää hevosille, tahi myydä.”

Mitä tuli mamman tarvitsemaan isompaan lainaan, sitä Eemil sanoi koettavansa tiedustella heti, kun kerkiää. Mammalla oli myös hankkeissa myydä Syvänniemellä oleva Keihäskosken mylly. Sitä Eemil hillitsi ”Elkähän vielä hätäilkö sen Keihäskosken myllyn myönnin kanssa.”

Ellen-sisar, joka oli Rautalammilla Korholan talossa meijerikkönä, sairastui jouluna kotona ollessaan. Eemil tästä huolestuneena kirjoitti 5. tammikuuta mammalle ”Kehottakaa Elleniä olemaan kotona siksi, kun tulee terveeksi, ja lääkäri antaa luvan matkustaa. On kai Rautalammille kirjoitettu hänen sairaudestaan?”

16. maaliskuuta 1897 oli ajankohtaista hoitaa erinäisiä mamman sopimus- ja muita raha-asioita. Eemil kirjoitti: ”Tässä lähetän näitä Teidän kontrahtejanne. Pääkontrahdista en kerinnyt kirjoittaa toista yhtäpitävää kappaletta, antakaa siellä jonkun kirjoitustaitoisen henkilön kirjoittaa toinen kappale.” Kyseessä oli Mustinharjua koskeva vuokrasopimus lampuodin kanssa.

Lampuoti oli kokotilan vuokraaja, joka luovutti omistajalle vuokrana yleensä puolet tilan vuotuisesta tuotosta. Lampuoti myös vastasi kaikista tilan veroista ja muista rasitteista. Lampuodin viljelemä tila oli useimmiten kruunun virkatalo tai aatelisen omistama rälssitila. Jälkimmäisen vuokraaja, rälssilampuoti saattoi joutua tekemään myös päivätoita kartanoon.

”Kontrahdin 5. kohtaan jätin yhden rivin avoimeksi, kun kaavassa ei ollut mitään sanottu kaskiviljelyksen olista ja ruumenista. Sen voi täyttää joko kirjoittamalla ’ja neljännen osan olista ja ruumenista’ tahi ’mutta olet ja ruumenet saa lampuoti niistä osaa antamatta’, kummalla tavalla sopimuksenne on. Niin ikään on 1. kohdan päivämäärät täytettävät, milloin kontrahti alkaa ja loppuu.”

”Pankkiasianne selvitin. Kansallispankin korko 2^{si} kertaa vuodessa maksettava, 9. päivänä maaliskuuta ja 9. päivänä syyskuuta, 180 mrk kerrallaan. – Vekselin lunastin Suomen pankista. Siitä on kappale mukana, samoin kuitti Löfin laskusta. Huomenna tahi ylihuomenna kirjoitan Järviselle. Minulla on hänelle mutakin asiaa, niin menee samalla. Rahaa lähetän tämän mukana kolmesataa seitsemänkymmentä markkaa. Maksakaa pois hätäisimmät ja kiireellisimmät velkojanne. Ensi [Kuopiossa] käypäin mukana lähetän lisää. Ilmoittakaa tarkkaan kuinka paljo vielä jää niitä maksamattomia laskuja ja pieniä velkojanne.”

15. p syyskuuta Eemil ilmoitti jälleen hoitaneensa Mamman raha-asioita, jopa omistaan maksaen. ”Korkonne maksoin käsillä olevista rahoistani, osiksi omista, osiksi vieraista. Vekseliänne en tahtonut näin vähäisen asian tähden pankkiin myöä. Kun minä kummin-kin ensi viikolla tarvitsen rahani, niin pyydän Teidän Tuhkaselta vaatimaan saamistanne ja sitten minulle lähettämään viimeistään ensi keskiviikon postissa.”

”Karttulasta tullessani oli Tuhkanen samassa junassa ja uhkaili ostaa Törnqvistin neitien metsän ja vedättävänsä puut talvikelillä Savikoskelle. Tuhkanen sanoi, että eivät myisi, kuin 8 tuumaisen pienimmän, ja että puut olisivat oksaisia. Kun puut ovat siten suurempia, kuin tähän asti ja sitä paitsi hänen omaisan sanainsa mukaan vielä oksaisiakin, niin pitäisi saada niiden sahaamisesta parempi maksu, kun ne myöskin uittamattomina ovat vaikeammat sahata. Koettakaa kohottaa maksu siitä 38 pennistä. Seitsentuumaisen saattaisi sillä sahata, vaan kahdeksantuumaisesta pitäisi toki saada vähintään 40 penniä jne. Ne kun ovat lyhytvartisia, niin ne paksulla tyvellään vaivaavat sahaa.”

Joskus Eemilillä oli kerrottavana myös sisärusten asioita, kuten nyt. ”Uunolta tuli viime viikolla kirje. Hän pyytää, että Albert viipymättä hänelle ilmoittaisi tulostaan [Helsinkiin], jotta Kolström, jonka Uunon on pitänyt ottaa asuintoverikseen, kun eivät olleet tah-
toneet ilman maksun korotusta kahdelle va-

rattua huonetta Uunolle yksinään antaa, ehtisi pois Albertin tieltä. Kirjoittakoon Albert kaiken varmaan ensi postissa Uunolle tulostaan Helsinkiin.”

Tuhkasesta tuli Marialle ”ikuinen” riesa varsinkin, kun hän ehkä hyväuskoisuuttaan oli hyväksynyt asioita ilman kirjallista sopimusta. Eemil pahoitteli 1. joulukuuta kirjeessään, kun häneltä vastaaminen mamman kirjeeseen oli viipynyt ja sitten harmitteli Tuhkasen tapausta: ”Kun Teillä ei ole sen Tuhkasen kanssa mitään kontrahtia, niin eihän sitä voi pakottaa niitä puitaan sahauttamaan. Ellei hän ole suorittanut maksua entisistä sahauksista, niin siitä voitte manuuttaa hänet ensi käräjiin.”

”Kun se Tuhkanen lienee nostonut niitä puitaan Savikosken maalle, niin häneltä voitte sitten, kun hän ne viepi pois tai paikalla sahuuttaa, vaatia rantamaan vuokraa, ellei ole ollut hänen kanssaan puhetta, että hän saa niitä siinä ilmaiseksi pitää.”

Kuten Anna-Elvira tahollaan Viipurissa, myös Eemil kantoi huolta Ellen-sisaren terveydestä. ”Ellenhän se kuului taas olleen huonompana. Kuultiin siitä Ruustinnan kautta. Mahtaa se ehkä paljo vaikuttaa ilmanalakin hänen tautiinsa. Kunhan hän nyt paraneisi joulun mennessä, että sitten jaksaisi siirtyä sinne Wiipuriin. Jospa hän siellä sitten paremmin pysyisi terveenä.”

11. helmikuuta 1898 Eemilillä oli Mamman raha-asioista ja vakuutuksista ajankohtaista kerrottavaa ja lisäksi mylläritarjokkaista hänellä oli sanottavaa.

”Rahanne Smf 200 saapuivat ja maksoin niillä vekselinne, jonka lähetän tämän mukana. Lainanne Kansallispankissa lankeaa 8. päivänä ensi maaliskuuta ja menee siitä korkoa 180 mrk. Tämän myötä lähetän myös myllärin vakuutuspaperit sekä kolmet tarjoukset mylläriksi. Niin kuin niistä huomaatte, on Pulkkisen, saman joka oli Karjalahden jälkeen myllyä laittamassa, paperit takaisin toimitettavat, ellei häntä mylläriksi oteta. Taisihan sillä Pulkkisella olla silloin siellä käydessään spritä mukanaan, niin ettei hän lie aivan raitis.”

”Ilmoittakaa ensin postissa niiden miesten nimet, jotka tahdotte rahaa vastaan vakuuttaa. Vakuutusta olen sahamiehistä jo pyytänyt, mutta on tarpeen saada tieto miesten nimistä.”

Viimeisenä päivänä helmikuuta Eemil kertoi mammalle käräjistä Karttulassa, ja että oli pyytänyt juttujaan siellä esille lauantaiksi 5. maaliskuuta, jolloin hän tulisi kotiin perjantaina. Mamman asian esille tulosta Eemil tiesi, että ”Kaipaisten puolesta kuuluu Guseff tulevan asiata ajamaan. Asia meidän puolesta on selvä, niin ettei olisi tarvinnut hätäillä vaikka kuka tulisi Kaipaisten puolesta sitä ajamaan.” Mistä asiasta Kaipiaisten kanssa oli kyse, se ei kirjeestä ilmennyt.

Mammalla oli velka-asia Törnqvistienkin kanssa, jonka Eemil hoiti Yrjön kautta. Eemil oli antanut tälle mamman lähettämät rahat, jotka Yrjö saman tien toimitti perille.

Mammalla vaikuttaa olleen paikkakunnalla vaivanaan ”vihamiehiä” tai liikekumppaneiksi aikovat miehet yrittivät eri tavoin petkuttaa häntä liiketoimissa. Eemil kirjoitti 20. huhtikuuta 1898 Mammalle aiemmin mainitun Tuhkasen viimeisistä aikomuksista, joista hän oli saanut kuulla.

”Tuhkasen kertomusta Hirvikosken sahan muutosta Karttulan lahteen en voi pitää muuna kuin keinona saada Teidät huoistamaan sahuupalkkaa. Olenhan jo varsinkin sata kertaa sanonut, että Tuhkasella ei ole häpyä pyytää sahattavaksi vaikka ilmaiseksi, ja että hän ei valitse keinoja saadakseen Teidät peloitteluksi ja huoistamaan vaikka puoleen penniin. Vaikkei minulla olekaan suurta luottamusta Harjun herran ahveerikykyyn en kumminkaan usko, että hän olisi niin tuhma, että hän menisi sahaansa muuttamaan kahden vuoden tähden, vaikka saisi kolmekymmentätuhatta puuta vuodessa sahatuiksi, kun kerran vesisaha (Savikosken) on aivan yhtä hyvällä asemalla. Saha Karttulan lahden rannalla olisi höyryllä käytettävä, eikä se voisi millään tavalla kilpailla vesisahan kanssa. Eikä saha ole tuossa paikassa toiseen kohti muutettu. Muutoin ei muutosta tässä tapauksessa voine puhua. Uusi kai se olisi rakennettava, kun se Hirvikosken höyrykonekin kuu-

luu olevan niin huono. Minä ainakin, jos olisin Teidän sijassanne, en huoistaisi penniäkään, ennenkun varmasti tietäisin, että Karttulan lahden rannalla on olemassa höyrysaha, joka kykenee puun halkaisemaan. Sitten vasta on aika huoistaa. Se maksu, mikä tähän asti ja nyt Tuhkaselta tingattukin, ei ole niin korkea, että se kiihoittaisi kilpailun tähden uusia höyrysahoja aivan vierelle rakentamaan. – Niin että mielipiteeni on se, että Tuhkasen kertomus on vaan keksitty Teidän pelottelemiseksi. Ehkä Huttunen kanssa Teitä vahingoittaakseen levittää samaa juttua, mutta en usko siitä puuhasta tolkkua tulevan milloinkaan. – Tästä olisi paljon kirjoitettava, mutta en ennätä enempää.”

”Siitä vuokrajutusta sitten. Jos Tuhkanen maksaa kolmetuhatta vuodessa ja ulosteot, niin kyllä minä puolestani katsoisin sen Teille edulliseksi, mutta vähemmästä ei, tahi ei ainakaan alle kahdentuhannenkahdeksansadan, mutta kun hän jo kerran on tarjonnut 2500, niin maksaa hän kolmekin tuhatta.”

21. huhtikuuta Eemil kirjeessään kertoi Mamman, Siirin ja omasta yhteisestä matkasuunnitelmasta. Aikomuksena heillä oli mennä Viipuriin Kotkan kautta. Lähtö tapahtuisi seuraavan viikon puolivälissä.

Viikkoa myöhemmin suunnitelma raukesi, kun Siiri sairastui, josta Eemil kertoi 29. huhtikuuta Mammalle: ”Keskiviikko aamusta asti on Sigrid ollut hyvin vaikeasti sairas samalla tavoin, kuin silloin toissa jouluna

siellä Karttulassa, mutta nyt paljon ankaremmin. Tänä päivänä ei kumminkaan ole enää ollut oksetusyrityksiä, vaan pitää hänen vielä yhdessä kohdin maata pari kolme päivää. Eilispäivänä olivat hänen tuskansa niin suuret, että lääkärin täytyi kahteen kertaan ruiskuttaa morfiinia käsivarteen. Tämän vuoksi on meidän matkamme siirtynyt aivan epämääräiseen aikaan ja eikö pitänekin minun aluksi lähteä yksinäni, sitten kunhan Sigrid nyt voimistuu niin paljo, että voi olla liikkeellä. Olisihan se ollut hauska matkustaa meidän kolmen yhdessä, mutta mamma ei taitane voida matkaansa niiden kotiasiain vuoksi enää myöhemmälle lykätä, varsinkin kun minunkin lähtöni on vielä niin epävarma.”

”Mamman pyyntöä huopahatun ostamisesta [Kuopiosta] on meidän vaikea ja mahdoton täyttää, kun emme suunnilleenkaan arvaa minkä mallinen se pitäisi olla ja kuinka suuri. Sitä paitsi nämä täkäläiset kauppiaat pitävät hyviin vähän, tuskin ollenkaan varastossa naisten hattuja, syystä että täällä naiset enimmäkseen ostavat hattunsa matkustavailta kauppiailta, joita niitäkään nyt ei ole kaupungissa, vasta ensi kuun alkupäiviksi on muuan ilmoittanut tulonsa. Mutta eiväthän nuo ilmatkaan vielä ole niin lämpimät, ettei karvahatulla tulisi toimeen. Kaikilla vanhemmilla rouvilla näkyy vielä olevan talvihatut. Jos taas Wiipurissa on kesäisempää, niin olette-

han siellä paremmin tilaisuudessa ostamaan mieleisenne hatun.”

”Ellen oli pyytännyt sinne Wiipuriin lähettämään kesähattunsa ja kepsinsä [lippahattu]. Ne ottanee mamma mukaansa ja vien ne Ellenille. Kun meidän lähtömme on näin tullut siirtymään, niin ei mamman nyt toistaiseksi tarvitse pitää huolta Lainan eväistä. Sitten antaa Laina hyvissä ajoin tiedon milloin hänelle tarvitsee evästä lähettää. Onnea matkallenne!”

Eemil Venäjällä

Moskovassa perjantaina 20. toukokuuta 1898. ”Rakas Mamma! Nyt olen vihdoinkin täällä perillä viivyttyäni viime maanantaihin asti Wiipurissa. Pietarissa piti minun myöskin passini vuoksi menettää yksi yönseutu, niin että vasta toissa päivänä eli keskiviikkona klo 1 päivällä saavuin onnellisesti tänne. Perhe, jossa asun, on saksalainen, mutta puhekieli heillä on venäjä. Lapsia, joita kuuluu olevan useampiakin, ei ole kotosalla muita kuin kaksi poikaa. Rouvan luona asuu sitä paitsi eräs liivinmaalainen ylioppilas, parooni Vogelsack ja armenialainen ylioppilas, Adamianin rouvansa ja pienen lapsen kanssa. Kortteerini sijaitsee melkein kaupungin keskuksessa. Liike tällä seudulla on niin vilkasta, että rattaiden jyrinä ja kaupustelijain huu-dot vasta puoliyön aikana herkiävät kuulomasta ja taas alkavat noin klo 4 aamulla. Sen vuoksi on nukkuminen ollut hyvin rauhaton-

ta. Muutoin on myöskin kuumuus tahtonut tehdä tinkaa. On nimittäin ollut hellettä lähes 30 astetta varjossa. Eilen illalla muuttui sää kuitenkin sateiseksi ja sadetta kestää yhä, joten on hieman viileämpi olento. Ruokahuusholli on kerrassaan toisenlaista kuin Suomessa. Onneksi on se tässä talossa kumminkin puhdasta. Aamusella klo ½9 annetaan teetä ja sen kanssa hiukan vehnäleipää. Klo 1 syödään päivällinen ja silloin on jo iso nälkä sillä joka on tottunut syömään vahvan aamiaisen klo 10. Klo 3 annetaan taas teetä leivän kanssa ja vihdoin klo 7 illallinen ynnä teetä. Suolakalaa ja maitoa ei tarjota. Toissa iltana annettiin kumminkin puuron mukana joku kahvikupillinen maitoa, eikä se niin huonoa ollutkaan.”

”Huoneeni on kookas, 2^{lla} ikkunalla, vaan matala. Huonekalut vanhat ja ränstyneet. Ikkunoihin näkyy paljon kirkkoja, muun muassa Kreml, kullankiiltävine tornihuippuineen. – Eilen oli Suomessa Helatorstai, mutta täällä sitä ei mikään muistuttanut. Heillä on omat prashniekkansa.”

Siitä huolimatta, että Eemil oli matkustanut Moskovaan, olivat Savikosken ja mamman asiat mielessä. Niistä hän kirjoitti: ”Siirryn nyt Kaipais-juttuun, Tämän osan kirjettä otakoon Albert huomionsa. Asiapaperit jäivät Sigridille. Sitä paitsi tilasin pikku-Ukko Andersinilta kopian juttua koskevista pöytäkirjoista. Tuo kopia olisi häneltä heti lunastettava. Niin pian kun Kaipaiset antavat kutsu-

muksen syyniin, on kaikkien asiakirjain kanssa heti mentävä Insinööri Karl Hahlin luo (Sigrid tietää asunnon) ja kysyttävä josko hän voi asettaa toimituksensa niin, että pääsisi syyniin mamman asiamieheksi. Hänelle on ilmoitettava tarkkaan matka ja missä Savikoski sijaitsee sekä pyydettyä ottamaan mukaan instrumenttinsa ja tulemaan ainakin päivää ennen syyniä, että hän voi jo ennen syyniä mittailla ja tutkia niitä Kaipasten viljelypaikkoja ja Välisalmen siltaa, josko sekin vaikuttaa ja missä määrin vedennousua. Ellei Hahl pääsisi, niin sitten pitäisi tiedustaa Insinööri K. J. Karlsonia. Jos ei Karlsonkaan pääse, niin sitten ei muu auta kuin koetat Sinä Albert pitää mamman puolta parhaan ymmärryksesi mukaan. Hätäränniä elä annan sekoittaa tulvakauteen (skidbord). Syyni-insinööriltä lunastakaa kopia pöytäkirjasta ja lähettäkää se vakuutetussa kirjeessä (zakazhoe) minulle. Voikaa hyvin ja kirjoittakaa niin usein kuin mahdollista minulle.”

5. Kesäkuuta Eemil oli edelleen Moskovassa, josta hoiti myös Savikosken huolia. Kirjeessään hän hyppi asiasta toiseen, joskin sisarus-ten suhteen hänellä oli monta kysymystä ja pyyntöä. Hän ohjasi heitä kuin perheen isä – ei niinkään kuin veli.

”Nyt kai Uuno ja Yrjökin lienevät kotona. Heidän pyytäisin kirjoittamaan minulle, Uunon millaisia arvosanoja hän sai ja aikooko hän lähteä kesäksi johonkin ”vapriikkaan” ja Yrjön, mitä lääkäri teki hänen nenälleen ja

mitä siitä sanoi ja tuliko nenä jo aivan terveeksi. Armas voisi myös kirjoittaa millaiset numerot hän missäkin aineessa sai. Kun Armas vielä edelleen tulee olemaan kansakou-lussa ja on silloin 12-vuotias, käy vaikeaksi kielien oppiminen. Sen vuoksi minä kehottai-sin ja pyytäisin Uunoa nyt kotona ollessaan Armaksen kanssa lukemaan jotakin kieltä, paraiten ruotsia, sehän kuitenkin tulee Armaksen ensiksi luettavaksi. Voisi lukea 3-4 tuntia viikossa ja jo edeltäpäin määrätä minä päivinä ja millä tunneilla lukeminen tapah-tuu. Läksyjen nyt ei tarvitsisi olla pitkiä, kun Armaskin tahtoo tietysti nauttia luvasta. Pää-asia vaan, että hänen kielensä ja korvansa taipuisi oikeaan ääntämistapaan. En luule kummallekaan, ei Armaksella eikä Uunolla olevan mitään tätä ehdotusta vastaan, vaan he heti tämän saatuaan jo määrännevät päivät ja tunnit lukemiselle. – Minne Albert asettuu lukemaan?”

Savikosken asioista päällimmäisenä oli kes-keneräinen vaunukappa, mistä hän kertoi Mammalle. ”Vaunujen kaupasta oli vaan vähän puhetta Ottelinin kanssa. Hinnaksi muistaakseni määräsin 350 mrk. Enempää niistä ei ollut keskustelua, vaan jäi asia odot-tamaan kevättä. Voisitte kirjoittaa Järviselle ja hänen kauttaan jatkaa asiaa.” Eemil herke-si myös kyselemään ruukin isännöitsijästä ”Tokko se Lisitzin on vielä palannut Pietaris-ta? En nimittäin ole saanut sitä hänen mainit-semansa perheen osoitetta.”

”Joko saha on käynnissä ja minkä verran on tiedossa puita sahattavaksi tämän sulan aikana? – Niin, jos Insinööri Hahl tulee siihen syyniin, ja hän edeltäpäin tarkastelee koskea ja Muuraisten rantoja sekä Kaipaisten soita, jotka hänelle olisivat tarkkaan osoitettavat, niin kysykää häneltä ja pyytäkää osoittamaan merkki mihin asti hän sallisi nostaa kosken vettä, jos pyydetäisiin sellaista oikeutta, ettei vastaisia vahinkoja tarvitsisi korvata. Tästä tietysti elkää puhuko kenellekään muulle, kuin Hahlille kahden kesken. – Terveenä olen ollut ja terveisiä teille kaikille Eemililtä”

Moskovassa oleskelu päättyi ja Eemil siirtyi Tverin, josta kirjoitti 27. kesäkuuta 1898 mammalle hieman moittivaan sävyyn, kun ei ollut kuullut mitään kotoa Savikoskelta eikä liioin sisaruksiltaan. ”Joku aika sitten kirjoitin täältä Teille kaikille kotijoukoille yhteisen kirjeen kysellen kaikenlaisista kotiasioista. En tiedä lieneekö joutunut kirje käsiinne tahi olisiko ehkä vastauksenne joutunut hukkaan, vaan vastausta ei minulle ole tullut. Kirjeessä kyselin myös sahan käynnistä.”

E erityiseesti sahanasentajana palkkaaminen huolestutti Eemiliä ”Kun tänä päivänä tänne (Ylioppilas Jalkaselle) saapuneessa Savon numerossa oli ilmoitus, jossa haetaan sahanasentajaa yksiraamiselle sahalle Karttullassa, niin otaksun, että ilmoitus ehkä koskee Savikoskea ja päätin tiedustaa kotoa, eikö Petu Leskinen enää olekaan viilarina ja tokko saha viilarin puutteessa on voinut olla käyn-

nissä, onko Petu luopunut toimestaan Huttusen vaikutuksesta vai mistä syystä? Joko kaikki tämän sulan aikana sahattavat puut ovat joutuneet Savikoskelle ja miten paljon niitä kaikkiaan kertyy? Millaisilla ehdoilla olette luvanneet Tuhkaselle sahata ja miten paljon hänellä on puita? – Mitenkähän se on, kun minä muistelen, että sahanasettajia on vain suurissa sahalaitoksissa, ja niiden tehtävänä on vaan asettaa terä raamiin ja katsoa, että ne kulkevat suoraan samoin myös sirkkelin terät, ja että viilarit ovat erikseen terien teroittamista varten. Tästä seikasta olisi siis Teidän, jos nimittäin ilmoitus Savossa on Teidän otettava selkoa ja ennen kuin lopullisen vastauksen viilarillenne annatte, saatava varmuus, että tarjokas osaa sekä teroittaa että asettaa terät. – Erityiset viilarit ja asettajat ovat tietysti Teille liikanaiset. – Kirjoittakaa nyt kohta tahi antakaa poikain näistä asioista kirjoittaa.”

”Sitten toinen asia. Kun Sigridille olisi tarpeen ainakin pari kertaa viikossa saada ammekylpyjä ja sen ammeen siellä kotona kuulutaan jo hävitety, niin luulisittekohan, että kylpyammetta voisi sieltä Karttullasta jostakin, esim. pappilasta saada maksua vastaan lainaksi kolmen viikon ajaksi. Olisi hyvä asia, jos voisitte sen saada. Jos Aejmelaeusilla olisi amme, ja kun he kohta tulevat muuttamaan Karttullasta, niin ehkäpä he voisivat ammeensa myydä. Jos niin olisi, eikä amme olisi varsin kallis, niin voisittekohan sen os-

taa aluksi minun lukuuni. Luulen, että toisetkin sisarukset Savikoskella ollessa tulisivat sitä käyttämään ja ehkä lunastaisivat siitä osan, joten amme tulisi yhteiseksi.”

”Sigrid kai on kertonut Teille voinnistani ja hommistani täällä. Terve olen edelleen ollut. Kuumuus on vaan tahtonut rasittaa. Tänään on kumminkin hiukan vilpoisampi, mutta sen sijaan tukehduttavampi, kosteutta ukkosen ja sateen jälkeen ilmassa.”

Eemil oli edelleen Tverissä 15. heinäkuuta 1898, jolloin kirjoitti Mammalle ja kotijoukoille harmitellen sahaa kohdannutta epäonnea.

”Kylläpä oli ikävä asia, että siitä Petusta ei ollut sen pitempiaikaista viilaria ja sekin ikävä, että ilmoituksenne oli epäonnistunut.” Eemil neuvoikin nyt Mammaa työhön tarjoutuvilta kysymään, pystyvätkö he pitämään sahan täydessä toimintakunnossa. ”Onhan noita kuitenkin vara valita, koska viisi on tarjoutunut.”

”Mitä sitten heidän palkkavaatimuksiinsa tulee, niin luulen, että he sahalaitoksissa ovat tottuneet saamaan 100–120 markkaa kuussa ja sen tahtoisivat edelleenkin saada, kun luulevat Savikoskella olevan saman verran työtä. Aikoinaan oli, mikäli muistan, viilareilla Savikoskella ja Syvänniemellä palkkaa 80–100 mrk kuussa. Mutta niiden aikojen jälkeen ovat palkat paljon nousseet ja luulen Kotkassa viilareiden silloinkin saaneen parempia

palkkoja, kuin Karttulassa. Kun Teillä nyt on puita sahattavana ja saha Yrjön kirjeen mukaan jommoisessakin reilassa, (sahan tähänastiseen huonossa kunnossa olemiseen on saattanut paljon vaikuttaa myös viilarin taitamattomuus), niin voisittehan koetteeksi ottaa jonkun tarjoutujosta. Ellei sattuisi kunnollinen, niin häntä ei saa erotetuksi muuten, kuin 14 päivää ennen tapahtuneen irtisanomisen jälkeen, joka irtisanominen on tehtävä vieraiden miesten läsnä ollessa. Mutta toivotaan, että onnistuisitte saamaan kelvollisen. Ja voittehan Te sitten, kun viilari on nähnyt sahan, että minkälainen se on ja miten monta puuta sillä voi tavallisena työpäivänä sahata, ehdotella viilarille, että maksaisitte hänelle pienemmän kuukausipalkan ja sen lisäksi jonkun määrän jokaiselta sahatulta puulta.”

”Kutsukaa vain kiireimmän kautta joku viilari, kun kerran on puita. Jos satutte saamaan taitavan ja kunnollisen, niin kernaastihan sitä maksaa jonkun verran enemmän kuin tuhruksille, jotka särkevät valmiita kapineita (kolmen markan räätäli tekee 6 mk:n vahingon). Sen erotuksen, jonka täten saatte menoja, kuin minkä olisitte niitä laskenut jos Petu olisi viilarina, saatte takaisin, kun korotatte sahausmaksun vasta sahattavilta puilta tahi sellaisilta puilta, joista maksua ei vielä ole lopullisesti sovittu. Sourun puista samoin kuin Tuhkasen 1800 puusta olette kai jo sovinnon tehnyt. Niistä ei siis voi korottaa. Ja voipihan olla niinkin, että jos viilari sattuu

kunnollinen ja ymmärtää lisätä sahan työkykyä, korotusta ei tarvitsekaan. Sen näkee sitten. – Se nyt olisi kumminkin hyvä asia, kun ette antaneet lupaa Tuhkaselle alle 40 pennin kun sahasta Teillä on ollut taas harmia ja ehkä kuluja myös.”

”Mitä sitten tulee siihen Tuhkasen arenttijuuttuun, niin siitähän minä jo keväällä kirjoitin mielipiteeni mammalle pitkässä kirjeessä, jonka pyysin säilyttämään tallessa. Etsikää se käsiin. Siinä myönsin, että mammalla tietysti on paljon mukavampi, jos saa sahan ja myllyn arenteeranneeksi. Jos Tuhkasella on tosi mielessä, niin ehkäpä hän käy itse puhumassa asiasta ja maksaa jonkun verran yli sen 2500 markan. Jos asiasta Tuhkasen kanssa näyttää tulevan totta, niin ennenkun asian lopullisesti päätätte, käytte hänen kanssaan Sourulla tuumimassa josko sourulaiset suostuvat siihen, että Tuhkanen vastaa niiden puiden sahaamisesta ja maksavat sahuupalkan Tuhkaselle. Minä puolestani luulisin sourulaisille olevan samantekevän kuka heidän puunsa sahaa. Elleivät sourulaiset taas suostuisi, niin mamman kumminkin pitää, kun on ottanut puut sahataksseen, ainakin niiden sahaamisen ajaksi hankkia viilari ja sitten vasta päättää kontrahti Tuhkasen kanssa. Mamman kumminkaan ei pidä mennä kovin tungettelemaan arentia Tuhkaselle, sillä hän voi otaksua mamman olevan halukkaan jättämään halvemmastakin kuin Tuhkasen tarjoomasta 2500 markasta.”

Vanhimmat Makkosen sisaruksista olivat huolissaan mamman menestymisestä sahalaitoksen kanssa. Kyti epäily ja pelko hänen joutumisesta vaikeuksiin työväkensä kanssa. Saha ei teknillisesti ollut hyvässä ja tuottavassa kunnossa ja mamma joutui kasvaviin velkoihin sen ylläpitämiseksi. Mielessä pyöri ajatus joko sahan vuokraamisesta tai myymisestä, mutta päätöksen tekeminen ei ollut helppoa.

Tverissä Eemil pohti sahan arenteeraamista ja sitä varten tehtävää kontrahtia. Sopimusluonnos antaa puuttuvista mittatiedoista huolimatta hyvän mielikuvan Savikosken sahalaitoksesta Marian aikaan. Se osoittaa myös Eemilillä olleen varsin hyvä käsitys laitoksen rakenteista.

”Koetan tähän sommitella suunnitelmaa kontrahdiksi, mutta kun en ole siellä paikan päällä, enkä tiedä kummankaan puolen vaatimuksia eikä minulla myös ole täällä mukani lakikirjaa ja kontrahdin malleja, niin en ota vastakseni suunnitelman täydellisyydestä. Lisäilkää ja muutelkaa mitä tarvitsee. Totta kai Albert on saapuvilla kontrahtia tehtäessä ja koettaa parhaan kykynsä mukaan ottaa osaa kontrahdin kokoonpanossa.”

Seikkaperäisessä sopimusluonnoksessa oli 14 kohtaa. Aluksi eriteltiin yksityiskohtaisesti vuokranannon kohteena olevat laitokset, niiden rakenneosien määrät ja mitat sekä materiaali. Muissa kohdissa käsiteltiin vuokraajan

vastuu ja velvollisuudet sekä isännän oikeudet.

”Tämän kautta vuokraan minä Maria Makkonen Asioitsija Taavetti Tuhkaselle omistamallani tilalla N:o 5 Karttulan pitäjän Punnonmäen kylässä sijaitsevassa Savikoskessa löytyvän vesimyllyn ja sahan ynnä alempana mainitun maa-alueen viiden (5) vuoden ajaksi, luettu tästä päivästä, seuraavilla ehdoilla:

1.§ *Sahalaitos*: Vuokraajan käytettäväksi annetaan vesiratas, sen kanssa samaan akseliin yhdistetty vetoremmiras ja välitysratas tukkien nostolaitokseen, näiden akseli ja sen päällä olevat 2 laakeria; välitysakseli, siihen kuuluvat 2 hihnapyörää; välitysakseleita, rautaisia ja kuparisia laakereja sirkkelisahan välityksissä; teräksinen sahanraami, puinen raamin jalka, sen molemmissa päissä olevat kupariset laakerit, veivi, siihen kuuluvat laakerit, tukinsyöttölaitos; 2 tukkivaunua; tukkinnostolaitos ynnä tukkinnostokettinkiä; valtaremmi ja muut remmit, smirgelitahkolaitos, halkosirkkeli, pärehöylä; raamisahanteriä, sirkkelisahanteriä reunaamista varten, sirkkelisahanteriä halkojen katkaisemista varten. (Eritelty yksityiskohtaisemmin laatu, materiaali, määrä ja mitat)

2.§ *Mylly*: Vuokraajan käytettäväksi myllyssä jätetään: ... (ei erittelyä luonnoksessa)

3.§ *Myllytanhua*: ”Sahattujen puutavarain ja tukkien säilytyspaikaksi jätetään vuokraajalle se rantamaa länsipuolella koskea, joka alkaa tammesta ja ulottuu 20 metrin päähän nykyisestä uimahuoneesta sekä rajoittuu kovalla maalla myllypellon reunaan. Kumminkin jää tämän rantamaan kohdalla koskessa oleva veneliiteri isännän käytettäväksi ja isännälle oikeus vuokraajalle jätetyn maa-alan poikki kulkea ja pitää tietä veneliiterille.”

4.§ *Kulkuväylät*: ”Vuokraaja on velkاپää katsomaan, etteivät hänen tukkilauttansa sulje venekulkua mainitulle veneliiterille tahi uimahuoneen luona olevalle venevalkamalle. Jos vuokraaja sen laiminlyö, on isäntä oikeutettu vuokraajan kustannuksella lautat venekulun tieltä syrjään siirtämään.

5.§ *Sahausjäte*: ”Sahajauhot ja muut sahasta tulevat roskat on vuokraaja velvollinen päivittäin vedättämän kosken toisella puolella olevalle sahajauhopakalle. Samoin on vuokraaja velkاپää sulan aikaan lakaisemalla puhdasna pitämään myllyn ympäristän ja sillan tammen yli. Muussa tapauksessa saa isäntä vuokraajan kustannuksella tässä kohdassa mainitut velvollisuudet täyttää.”

6.§ *Vedenkorkeus*: ”Vuokraaja on lain edessä vastuunalainen, jos vesilaitoksia käyttäessään joko nostaa veden korkeammalle, kuin laki ja näitä vesilaitoksia koskevat päätökset myöntävät, tahi jättää noudattamatta mitä laki, asetukset, ammattientarkastaja ja muut viranomaiset määräävät liikkeen harjoittamisessa noudatettavaksi.”

7.§ *Viranomaistiedot*: ”Tilastolliset ja muut viranomaisten vaatimat tiedot liikkeestä on vuokraaja velkاپää antamaan suoraan viranomaisille.”

8.§ *Kunnossapitokulut*: ”Kaikki tarpeelliset korjaukset sekä tammessa että myllyssä ja sahassa saa vuokraaja tehdä omalla kustannuksellaan, isännän niihin ottamatta osaa.”

9.§ *Isännän oikeudet*: ”Isännällä on oikeus kosken itärannalla olevan vanhan myllyn paikalle perustaa tehdaslaitos, ei kumminkaan sahaa ja jauhomyllyä, ja sen käyntivoimaksi johtaa koskesta vettä niin paljon, kuin sillä paikalla olleen vanhan myllyn rännin kautta laillisesti saa vettä johtaa.”

10.§ *Korvaukset*: ”Mahdollisen vesivahingon palkkioksi nauttii vuokraaja neljännen osan

niistä tuloista, jotka isäntä kantaa rännin vuokrana syrjäisiltä tukinuitajoilta. Niistä puista, jotka vuokraaja paikalla sahuuttaa, ei hän ole velvollinen rännin vuokraa isännälle maksamaan, vaan ainoastaan niistä, jotka vuokraaja kosken läpi uittaa muualle.”

11.§ *Vuokra-ajan päättyminen:* ”Kaikki 1. ja 2.§ :ssä mainitut rakennukset, koneet ja työkalut tulee vuokraajan huolellisesti hoitaa ja vuokra-ajan loputtua ne hyvässä kunnossa isännälle jättää. Vuokra-aikana säretyt rakennukset, koneet ja työkalut, paitsi myllynkivet, sahanterät, viilat ja smerkelitahkot on vuokraaja vuokra-ajan lopussa velvollinen korvaamaan sekä isännän että vuokraajan, kahden kummaltakin puolelta valitsemain jäävittömän arviomiehen arvostelun perusteella, minkä vuoksi rakennukset, koneet ja työkalut nyt kontrahtiajan alussa annetaan samalla tavalla valittujen arviomiesten arvosteltavaksi, joiden arvostelu-luettelosta jääpi yhtäpitävä kappale sekä isännälle että vuokraajalle.”

12.§ *Vuokra ja sen maksuaika:* ”Vuokraa tämän kontrahdin eduista suorittaa vuokraaja isännälle vuosittain 2800 markkaa, joka on maksettava siten, että 700 markkaa lankeaa maksettavaksi joka kolmen kuukauden kuluksua tästä päivästä. Sitä paitsi antaa vuokraaja isännälle vuosittain 50 metristä syltä ½ metrin pituiseksi sahalla katkottuja pintahalkoja, jotka isäntä on itse velvollinen noutamaan osoitetusta paikasta sahan läheisyydestä.”

13.§ *Verot ja muut maksut:* ”Kaikki sahan ja myllyn edestä ruunulle, kunnalle, kirkolle ja papistolle tahi muulle asianomaiselle menevät verot ja maksut, jotka jo ovat olemassa tahi vuokra-aikana suoritettaviksi säädetään, on vuokraaja velkapää suorittamaan. Mutta palovakuutusmaksun suorittaa isäntä.”

14.§ *Kontrahdin siirtäminen:* ”Tämän kontrahdin, jota vuokraaja ei saa ilman isännän lupaa toiselle siirtää, saa vuokraaja omalla

kustannuksellaan minua enempää kuulematta, kiinnityttää asianomaisessa oikeudessa ylempänä mainittuun tilaani. Tätä kontrahtia on tehty kaksi yhtäpitävää kappaletta, yksi isännälle ja toinen vuokraajalle.”

Paikka ja aika, Maria Makkonen

Tähän kontrahtiin olen kaikin puolin tyytyväinen. Paikka ja aika kuin yllä. D. Tuhkanen

Todistavat Otto Zimmerman
Nimismies
Albin Tolvanen
Lampuoti

”Siinä se nyt olisi kaava. Jos jotakin tarvitsee lisätä, niin lisätkää. En muista kirjoitinko keväällä, että Tuhkasen pitäisi ottaa osaa tien ylläpitoon, kun myllykuormat sitä särkee. Tuumatkaahan siellä ja jos niiksi tulee, lisätkää parhaiten 9 ° ja 10° kohdan väliin. Silloin tietysti tulee seuraaville kohdille toiset numerot.”

”Niin kuin näette, olen vuokran summaksi pannut 2800 mrk (joka muutoin on kirjoitettava sekä kirjaimilla että numeroilla), vaan jos ette voi saada sitä Tuhkaselta tingityksi, voittehan vielä jonkin 100 tai 150 mrk helpottaa. Kernaasti ei enempää helpottaa, sillä jos hän pitää myllyn jommoisessakin kunnossa ja tuo ulkolaista viljaa ja käy jauhון kauppa, niin hän yksin myllyllä ansaitsee enemmän kuin 3000 mrk vuodessa. Mikä muutoin onkin hyvin uskottava.”

”Tuhkasella on jo ollut niin kauan tilaisuus miettiä mitä hänen kannattaisi vuokraa maksaa, että elkää enää pitkiä odotelko hänen

vuokrapuheistaan ja sen tähden rahaa seisot-tako, vaan, jo sahattavina olevain puiden tähden, jos sopii, sähkösanomalla kutsukaa viilari.”

”Vaikka Tuhkasen kanssa kontrahtia syn-tysikään, niin pitääkää tämäkin kirje vastaisen varalle tallessa. Hyvä olisi, jos Ellen tahi Yrjö kopioisi tästä tämän kaavan ja mamma senkin säilyttäisi. Enpä nyt muuta muista! Koetelkaahan vaan pian saada viilari ja kun-nollinen, Hänellä on kai sitten taas hyviä neuvoja, jotta saha ehkä rupeaa hyvinkin vetelemään. Voikaa vaan kaikki hyvin ja terveinä. Koettele Yrjö parhaasi mukaan hommata sahapuuhaassa. Jos eletään ja ter-veenä ollaan, niin minä koetan ensi kesänä päästä pitemmäksi ajaksi kotiin.”

Elokuun puoliväliä lähestyttäessä Eemil oli Tveriin saanut sisaruksiltaan kirjeitä, mikä ilahdutti häntä suuresti. Kirjeessään mam-malle 12. elokuuta Eemil kertoi kokemuksi-aan ja kuvaili elämää kaupungissa, joka si-jaitsee Volga- ja Tvertsa-jokien yhtymäkoh-dassa, noin 150 kilometriä Moskovan poh-joispuolella.

”Aikani on täällä kulunut vaan entiseen ta-paansa verkalleen. Kumminkin sen jälkeen kun aloin käydä virastolla ei aikani ole tuntu-nut niin pitkältä kuin sitä ennen, Kuumuus-kaan ei ole pitkiin aikoihin rasittanut. Mutta nyt 4^{nä} ja 5^{nä} päivänä on sitä ollut enemmän kuin tarpeeksi. Siinä 50 asteen paikoilla Cels. päiväpaisteessa paraimmillaan ollessa. Suo-

messahan ne tapaavat näihin aikoihin olla ne hallayöt. Niistä eivät täällä tiedä. Esimerkiksi toissa yönä oli klo ½11 illalla vielä ollut 22 ast. Cels., vaikka aurinko jo oli 2 tuntia las-kenut. Ihmekö sitten, että kaikki marjat ja hedelmät aikaiseen joutuvat. Vattujen aika alkaa olla ohi, vaikka ne kasvavatkin monta vertaa suuremmiksi, kuin Suomessa. Kirsi-kat, omenat, päärynät ja arbuusit ovat par-haimmillaan. Niistä en minä vielä ole tohti-nut muuta maistaa, kuin kirsikoita. Täällä näkyy sietävän olla hyvin varovainen ruo-kansa kanssa.”

”Kuumuutta kyllä voisi lauhduttaa uimalla Volgassa. Mutta siinä on kaikenlaista likaa ja roskaa eikä ole kovin syvältäkään nykyisin vettä, niin enpä ole tullut houkutelluksi ui-maan, vaikka kyllä ryssät kehottavat ja mel-keinpä suuttuvat, kun mainitsee Volgan vettä likaiseksi.”

Sisarusten aikomukset ja matkat, joista olivat kirjeissään kertoneet, saivat Eemililtä kan-nustusta ja hyväksynnän. ”Uunon homma koettaa saada kortteeri saksalaisessa perhees-sä Helsingissä, on minusta oikein hyvästi ajateltu. Mutta eiköhän sen saaminen käyne vaikeaksi muutoin, kuin sanomalehti-ilmoituksen kautta. Ja ilmoitus kai jo olisi aivan ensi tilassa Hufvubladetille lähetettävä. Hyvä juttu on sekin, että Hellin & Jukka ot-tavat Ellenin mukaansa Wiipuriin. Toivotta-vasti hän siellä paranee ja pysyy myös ter-veenä. Se meijerihomma [johon Ellen oli

innostunut ja koitti saada mammankin innostumaan] taitaa olla hänelle liian rasittavaa. Kun hän nyt siellä Wiipurissa siksi tervehtyi, että voisi hommata jotakin kepeämpää ja myös siinä onnistuisi saamaan siellä jonkunlaisen toimen, joka ei olisi niin rasittavaa, kuin meijerihomma.”

Takaisin Kuopiossa

Oltuaan Venäjällä toukokuun 20. päivästä lähtien Eemil suunnitteli 12. elokuuta Kuopiossa käyntiä. ”Kotipuolella olen aikonut kohta tulla käymään ja viivyn ehkä kuukauden päivät. Lähden täältä 26. päivänä tätä kuuta ja olen Wiipurissa 27. päivänä puolen päivän aikaan. Viivyn siellä muutaman tunnin ja saavun Kuopioon sunnuntaina 28. päivänä.”

Kotiin tulolle oli tärkeä syykin, sillä Siiri odotti perheen esikoista ja synnytyksen aika lähestyi. Eemilin Suomeen tulo lienee tapahtunut suunnitellun mukaan ja 14. syyskuuta Kuopiossa päivätyssä kirjeessä Mamma sai tietää, että ”Tästä aamusta kello ½5 on Armaksella ilo olla setä. Poika ja äiti ovat terveet sekä parastaikaa, kello 2 päivällä, nukkuvat rauhallisesti laitoksella. – Kaikki meni säännöllisesti ja hyvin. – Terveisemme Sigrid ja Eemil”

Tämän jälkeen Eemilin kirjeenvaihdossa Maria-äidin kanssa on vuoden tauko, jolta ei ole säilynyt yhtään kirjettä. Menikö Eemil vielä Tveriin ja kauanko siellä kenties vielä

viipyi, siitä ei ole kirjeitten kertomaa tietoa. Tasan vuoden kuluttua edellä kerrotusta esikoisen syntymästä on ajankohtaista Savikosken karjan lisääminen, josta Eemil kirjoittaa Mammalle: ”Tässä lähetän 100 mrk niiden lehmäin ostoa varten aluksi. Sanomalehdistä päättäen näyttäisi lehmän hinnat maaseudulla olevan huokeita. Ostakaa siis se määrä, joka voidaan tämän vuoden törjällä viedä kesään ja koettakaa, jos mahdollista, saada sellaisia valituksi, joilla on hyvän lypsylehmän merkit. Milloin tarvitsette lisää lehmäin hinnan maksuksi, niin ilmoittakaa. Lähetän taas.”

Tämä olikin ainoa kirje vuodelta 1900. Vuodelta 1901 ei liiemmin ole säilyneitä kirjeitä. Vuoden 1902 ainoa kirje oli päivätty 28. huhtikuuta. ”Savosta lienette lukenut niistä jyräköistä Helsingissä. Yrjö oli niistä kirjoittanut Hämeenlinnaan [Törnqvisteille], josta sitten lähettivät minulle sen kirjeen. Kun tuossa kirjeessä on niistä vähän enemmän kerrottu, niin lähetän kirjeen nähtäväksenne. Pitäkää kirje tallessa.”

Miksi ei ole useampia kirjeitä muutamilta vuosilta, sitä ei voi kuin arvailla. Ainakin se mahdollisuus on, että Kuopion seudun puhelinyhteydet kehittyivät ja myös Savikoskelle hankittiin puhelin heti tilaisuuden tarjoutuesssa. Yhteys Kuopio – Karttula välillä valmistui vuosisadan loppua lähestyttäessä.^a Kirjeitten sijasta Eemil ehkä sai hoidettua mamman

^a Omalla linjalla 110 vuotta. Kuopion puhelinyhdistys 1883–1993 s. 17

asioita nopeammalla ja helpommalla tavalla, puhelimitse.

Emil Erkki 36 v. 1903

Uusia tieoja Makkosten ja Savikosken tapahtumista Eemilin näkökulmasta on löytynyt vasta 12. elokuuta 1903 lähtien. Saha ja mylly ovat edelleen olemassa, ei vain Savikoskella, vaan omistuksiin kuuluu myös Syväniemen Keihäskoskella oleva mylly. Se on tarkoitus myydä. Eemil kirjoitti Mammalle:

”1. Kaikki Keihäskosken myllyä koskevat paperit, jotka ovat hallussani, sen palovakuutuskirja ja kuitti viimeisestä palorahan maksusta jäi minulta Teille muiden paperien kanssa tahi ovat ne mahdollisesti siinä laukussa, joka on ruokasalin ikkunan vieressä. Olen myös laatinut kauppakirjan, joka seuraa mukana. Otaksun, että ostaja maksaa hinnan heti käteisellä ja sen vuoksi olen sen merkinnyt kuitatuksi. Mutta jos joku osa siitä jää

velaksi, niin saattaa kauppakirja kyllä jäädä tällaiseksi, kun ostaja vaan antaa velkaosasta erityisen velkakirjan. Jos tahtoisivat saada jotakuta osaa velaksi, niin elkkää antako pitkäksi ajaksi, korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.

Tengmannille [tahtaanjohtaja] voitte sanoa, että saivat huokealla, mutta olette aikeessa vähitellen myydä Savikoskenkin. Kun sitä jo ovat ostaakseen kyselleet, niin möitte kuitenkin pois Keihäskosken myllyn, ettei se sitten enää olisi tiellä Karttulasta pois muutolle, jos Savikoski tulee myydyksi.

2. Kaava mökin [Mustinharju] kontrahtia varten Pekka Leskisen kanssa. Lukekaa tarkoin tämä kaava ja tuumikaa Kallen kanssa erikseen joka pykälästä. Tuota niityn kohtaa en oikein ymmärrä tai oikeastaan niittymaan. Onkohan tuo yksi hehtaari ehkä liian paljon. Polttopuiksi luulen kannattavan antaa, niin kuin olen merkinnyt 2 syltä kaatuneita puita, tahi leppiä tahi rimoja tuota arenttimaksua vastaan. Jos Pekka tahtois enemmän puuta, niin olisi arenttimaksua lisättävä. Mutta metsän säästämiseksi lienee kumminkin paras, ettei puita enempää anneta. Sitten, kun olette sopineet Pekan kanssa kontrahdin eri kohdista, voi Armas sen suoraan kirjoittaa puhtaaksi. – Enpä nyt ennätä enkä muista muuta.”

”Kuopiossa 14. päivä elokuuta 1903. Lähettäessäni papereita keskiviikkona unhotin tämän Ellenin velkakirjan. Panen sen nyt tähän. Kirjoittakaa siihen nimenne Juhan ni-

men alle ja nimenne alle merkitkää: Talollinen, Punnonmäki N:o 5. Sitten olisi velkakirja jätettävä ensi tilaisuudessa sinne Säästöpankkiin. Kuka ottane niitä vastaan, en tiedä, mutta kysykää yhtiön Topilta tahi Matti Huttuselta telefoonissa. He kai tietävät sen. Ellenille olen kirjoittanut ja käsenyt hänen lähettämään Teille valtakirjan rahojen nostamista varten. Velkakirjan saatte jättää (Armas viedä) Säästöpankkiin ennen valtakirjan tuloa Elleniltä. Ehkäpä se Pankki jo on huomenna auki, niin että Armas saattaa viedä kirjan silloin sinne.”

”Telefoni on ollut epäreilassa, etten ole saanut tietää, joko myllyn kaupat tuli päätökseen. Jos niin on, että on tullut ja olette saaneet rahoja, niin maksakaa siellä pois puotiy.m. pienet velat. Sitten koettakaa hommata niitä lehmiä lisää. Eiköhän siellä mene tämänvuotisilla töryillä, niinhän noita näyttää tulevan paljon, kaksikymmentä lypsävää talven yli. Hommatkaa siis Sutisen kautta lisää niin monta, että tulisi kaksikymmentä hyvää lypsävää lehmää navettaanne.”

Turun hovioikeus-vuodet

Eemilin työura Kuopion lääninhallituksessa päättyi, kun hänestä tuli 12. syyskuuta 1903 alkaen Turun hovioikeuden notario. Muutto Kuopiosta, Turkuun asettuminen ja uusi työpaikka veivät ajan, niin että Mammalle kirjoittaminen jäi joksikin aikaa. Ensimmäinen säilynyt kirje Turusta on päivätty 22. marras-

kuuta. Siinä Eemil pahoittelee, ettei ole tullut kiitäneeksi mammaa kirjeestä, jonka oli saanut pari viikkoa aikaisemmin. Ei ollut tullut ryhtyneeksi kirjoittamaan ja ”sattui tulemaan hiukan paljonlaisesti töitä Hovioikeudestakin ja nekin veivät tässä aikaa paljon, niin että en ole ehtinyt yksityisiä kirjeitä kirjoittaa.”

”Terveenä olemme täällä kaikki eläneet ja vielä säästyneet kurkkumädältä, joka täällä kauheasti raivoaa. Ja milloin tuo asettuneekaan, kun vaan yhä riittää lämmintä. Vettä sataa harva se päivä. Talven tulosta ei ole tietoaakaan. Onhan se toiselta puolelta kyllä hyvä, kun lämmin täällä tulee talvella kalliiksi. Ennen kuin koivuhalkosyli liiterissä on niin pieneksi pilkottu, että sitä käy kakluuniin paneminen, maksaa se ei vähemmän kuin 30 markkaa 30 penniä [n. 130 € v.2011]. Tosin ovat halot sitten parempia, kuin Kuopion puolessa, mutta kaikessa tapauksessa liian kalliiksi tulee tarkeneminen. Ruoka-aineet ovat samoissa hinnoissa kuin Kuopiossa, maito halvempaa ja parempaa. Muutoin on elämämme vaan sellaista hiljaista kotona olemista eikä tuota tunnu juuri muuta kaipaavankaan. Kylissä emme ole muualla käyneet, kuin Sigridin parin serkun luona ja Sigrid jonkun kerran Hanna Järvisen luona.”

Sigridin veli, Albert Salenius oli heitä käynyt tervehtimässä ja kirjeitä sekä kortteja olivat saaneet Helliniltä, Uunolta ja Lainalta. ”Viime viikolla eräänä iltana pistäysi meillä vieras, Karttulan rovasti T:ri Hyvärinen. Parin

päivän perästä hän lähtee täältä. Olihan se hyvin hauskaa tavata saman puolen ihmisiä.”

”Oliko Teillä Tuuren kanssa puhe siitä piljetistä Hankoon ja Hämeenlinnaan, että saisitte takaisin edes jonkun verran rahojaanne? Huomasin nimittäin eräästä rautatie aikataulusta, että jos kiertomatkapiljettä joltakin matkaosalta ei käytetä, niin siitä saa jonkun osa takaisin. Siihen käsitykseen ainakin minä jäin. Olisi hauska tietää mitä siitä Tuure meinas. Ehkäpä ensi kirjeessänne siitä mainitsette.”

Kun Eemil ei ollut vähään aikaan ollut mamman kanssa yhteydessä, moni asia häntä askarrutti, kuten kirjeestä on aistittavissa. Kysymyksiä oli useita, ei vähiten raha-asioista.

”Lähettkö Hjelmman kuukauden alussa Teille rahoja niistä höyryvenheyhtiön osakkeista? Tästäkin pyydän ilmoittamaan siltä varalta, että jos rahoja ei ole tullut, voin häneltä tiedustaa eikö hän ole saanut lähettämiäni osakkeita. Näyttääkö se Keihäskosken mylly nyt tekevän suurta haittaa Savikosken myllyn tuloille? Ovatko myllymiehet paljonkin vähenneet entisestä? Millaisilta näyttävät uudet palvelijanne? Tuli kai se karjakko Kolströmiltä? Miten kävi turniskain ja nauriiden, ovatko pahenneet? Ja onko potaatit säilyneet pilaantumatta [pakkaselta]?”

”Sitten niihin raha-asioihin. Lähetän tässä pari vekseliä, joihin kumpaankin pyydän

mamman kirjoittamaan poikkipuolin: ”Tunustan maksettavaksi, Kuopiossa, Maria Makkonen” ja sitten, jos mahdollista jo ensi postissa ne minulle lähettämään. Ne tulevat käytettäväksi entisten uudistuksiin. Tämän kuun alkupäivinä jo lankesi yksi ja minä käytiin siihen mamman aikaisemmin minulle lähettämiä lanketteja. Yrjön pyydän ottamaan selkoa sieltä Karttulan Säästöpankista, minä päivänä tahi päivinä vuodessa on korko maksettava siitä Ellenin lainasta. Ja onko välttämätöntä nyt jo ensi kerran korkoa maksettaessa maksaa osa pääomasta vai eikö se saisi olla siksi, kun toisen kerran maksetaan. Eihän laina ensi koron maksuun mennessä ole kerinnyt olla vielä edes puolta vuottakaan, jos korkoa jo joulukuussa pitää maksaa. Otakoon nyt Yrjö tästä tarkan selon ja hetimiten minulle ilmoittakoon.” [Yrjö oli kotona Karttulassa]

15. joulukuuta Eemil kertoi Mammalle saaneensa työllistävän korotuksen virassa: ”En ehtinyt vielä päästä alkuun perehtyä omaan virkaani Hovioikeudessa, kun miesten vähyden vuoksi viime viikon alussa panivat hoitamaan varakanneviskaalin virkaa. Se on enintöisimpiä Hovioikeudessa, ja äkkinäinen kun olen, niin on mennyt päiväni melkein tarkkaan Hovioikeudella. Siksipä en ole ehtinyt Teillekään kirjoittamaan. Niin, ehkäpä lienette jo sanomalehdistä nähnyt, että olen hakenut sihteerin virkaa täällä Hovioikeudessa. Erityisiä toiveita ei minulla ole sitä saada,

vaan jos satun saamaan, niin pidän hyvänäni. Työtä siinä on enemmän, kuin nykyisessä virassani, mutta tuloja on kanssa enemmän.”

”Yleensä olemme voineet hyvin. Pojat tosin viime viikolla saivat vesirokkoa, mutta eivät he siitä ole tunteneet paljoakaan sairautta. Ulkona vaan eivät ole saaneet käydä eivätkä saa niin kauan kun näppylöitä on ruumiissa.”

”Yrjö kai on nyt siellä kotosalla. Olisiko mamma niin hyvä ja käskisi hänen kiireimmiten minulle kirjoittamaan onko siitä Ellenin lainasta tässä kuussa ja mihin aikaan maksettava lyhennystä ja korkoja sekä kuinka paljon kumpaakin. Minulle olisi tärkeätä saada siitä pikainen tieto.”

”Kohtahan se on joulukin käsissä, vaikka ei täällä juuri sitä huomaisi. Lumen, jota satoi jotenkin paksusti, sulatti kerrassaan pois. Ajavat nyt kärryillä. – Armaksen ja Uunon taidatte saada jouluksi kotiin varmasti, miten lie Lainan ja Albertin. Albert ei ole tänne meille vielä mitään kirjoittanut. Ellen kirjoitti matkustavansa Wiipuriin Dahlien luo jouluksi. Me odotamme tänne jouluksi Ellin mummoa ja Elliä, mutta tänään kirjoitti Elli ja epäili tokko saakaan aikomaansa virkalomaa. Pojille se olisi iso pettymys. He kun ovat jo kauan uskolla odottaneet.”

”Eilisiltana olimme ensikerran Turkulaisissa huveissa, eräässä iltamassa. Tutustuimme siellä moneen Hovioikeuden virkamieheen ja heidän rouviinsa. Söimme hovioikeutelaiset

yhdessä yhteisen illallisen ja oli meitä noin 25 henkeä. Mieliala oli hyvä ja hilpeä, ja mikä oli iloisinta asiassa, oli se että puhekielellä kaikui suomi, jota eivät entiset Hovioikeuden virkamiehet suvainneet.”

Joulu meni ja vuosi 1904 otettiin vastaan. Loppiaisenä Eemil kirjoitti Mammalle kuumuisia ja aloitti kirjeensä heti velkahuolilla. ”Olihan se arvattava asia, että perivät sen Malmborgin velan. Muistaakseni oli lähtöni edellä jo siitä siksi puhekin, että jos rupeavat sitä karhuamaan, niin ilmoitatte siitä minulle, jotta koetan hommata siihen rahaa. Tämä lienee Teiltä unohtunut, koska olitte niin hätytynyt Leskisen käynnistä. Olisihan se Hallmankin saattanut asiasta kirjeellä ensiksi ilmoittaa, eikä lähettää tietoa lautamiehen kautta. Mutta ei se asia vielä siltä ole valmis ryöstettäväksi, jos Leskinen on käynyt tuomassa kopian velkakirjasta. Tarvitaan siihen vielä muutakin. Pitää olla joko kuvernöörin päätös tahi kihlakunnanoikeuden tuomio. Heti kirjeenne saatua kirjoitin asiasta Uunolle ja koetan yhdessä hänen kanssaan neuvotella rahoja tähän asiaan. Kaipa siihen onnistutaankin parin viikon aikana saamaan rahat. Siihen mennessä ei asia ennätä vielä paheta. Jos Hallman tällä välin kumminkin ehtisi hakea välipäätöksen ja sen Teille toimittaa, niin lähettäkää välipäätöspaperit minulle ja samalla ilmoittakaa vaatikko Leskinen maksua velkakirjakaupasta, kun hän antoi Teille tuon kopian, jonka tänne lähetitte, oliko hänellä

alkuperäinen velkakirja Teille näytettävänä ja esittikö hän keltään valtakirjaa rahojen perimistä varten velkakirjasta. – Se siitä asiasta tällä kertaa.”

”Nyt on jo ohi sekä Joulu että uusi vuosi. Eivätpä ne täällä oikein tahtoneet tuntua Joululle ja uudelle vuodelle. Ei lunta eikä pakasta, joita kumpaakin tahi ainakin toista näin juhlina kaipaa. Jouluaattonakin oli sankka usva ja hienoa vesisateen tuntua.”

”Vieraitahan meillä oli juhlina, kuten jo tiedätte, Sigridin mamma ja ’Elli-moster’. Läkivät täältä joulukuun 29. päivänä. Se aika oli lapsille riemunaikaa. Erkki oli kovassa hommassa lähteä mukana Kuopioon ja ihmeellistä kyllä ei hän asemalla heidän lähtiessään tehnyt mitään tenää.”

”Lähetimme heidän mukanaan Kuopioon Teille tulemaan pikku astian suolattuja silakoita. Se olisi noudettava joko Saloniuksesta tahi vanhasta Kamreerskasta. Semmoisinaan ne eivät ehkä maista, vaan olemme niitä syöneet siten, että on ensin suolat liotettu pois ja sitten halstrattu tahi potaattien ja länskin kanssa paistettu laatikkoa ja hyvin ne ovat niinkin maistuneet.”

”Joitakin kapineita, jotka olivat aiotut sinne Savikoskelle, jäi meiltä sinne entiseen asuntoomme, postiekspeditööri Caloniuksen halko-liiterin vinniin. Ne olisivat sieltä hommattava pois, ellei niitä jo lie noudettukin, ja vietävä kotiin, kun sattuu hevonen jotenkin tyhjän

reen tai vähäisen kuorman kanssa palaamaan. Armas ehkä tietänee olisiko ne mahdollisesti sieltä haettu ja menköön Armas hakumiehen kanssa niitä Caloniusesta tai hänen rouvaltaan pyytämään.”

”Joko se Yrjö on aivan lopullisesti saanut valmiiksi ne maanmittaustyönsä vai niitä vartenko hän meni kaupunkiin? Lieneekö hän pitänyt huolen siitä Ellenin lainan koron maksusta Karttulan Säästöpankkiin, jota varten tuonnoin lähetin rahaa. Käskekääpä mamma Yrjön siitä ensi tilassa minulle ilmoittaa.”

Miten vietettiin joulua Savikoskella, se kiinnosti Eemiliä kovasti. Niinpä hän pyysi Mammaa siitä kirjoittamaan, ”tahi ellette itse ennätä, käskekää Armaksen kirjoittamaan joulun vietostanne siellä, milloin mikin lapsista saapui kotiin ja milloin läksi pois, kyläilitekö juhlina missään ja oliko Savikoskella vieraita?”

Myös muut kotoiset asiat kaipasivat valaistusta. ”Joko lie kaikki riihet puitu tahi miten monta riiheystä kutakin lajia vielä on jäljellä? Onko puimakone ollut käytännössä puidessa vai onko se jäänyt vallesmanniin? Tuliko siitä koko Karttulan yhteisestä meijerihommasta totta vai miten? Ovatko potaatit ja turniskat säilyneet pilaantumatta? Miten karjanhoito menee nykyiseltä karjapiialta? Montako on jo poikinut ja montako kaikkiaan poikii? Mitä töitä ukot ovat tehneet, nimittäin hevostöitä?”

”Onko tiedossa tuovatko ruukkilaiset tukkeja sahattaviksi nyt talvella tai ensi kesänä? Tuossapa noita jo alkaakin olla kysymyksiä, mihin vastata. Vielä kumminkin yksi. Manuuttiko se Jahikas mamman siitä Apen [Albertin] jäniksen ajamisesta ja miten sen asian kävi?”

Eemilin kirjeissä ei pyydetty Mammaa toimitamaan voita, ei muikkuja ja määhnää eikä talkkunoita. Aivan ilman näitä Mamman herkkuja ei Turussakaan tultu toimeen. Eemilin sijasta Siiri olikin tarttunut kynään ja kirjoitti muutaman sanan, kuten hän rivinsä aloitti. ”Suuret kiitokset voista ja talkkunakista, jotka saimme [Sigridin]mamman mukana. Talkkunakset olivatkin jo lopussaan. Mamma ja Ellikin ne olivat ja menivät. Kovin luulenkin, että meidän joulumme olisi tuntunut oudolle, jos eivät he olisi olleet täällä. Hehän menivät täältä Viipuriin ristiäisiin, jossa Albertilla on pieni poika, joka tuli vasta kahdeksan vuoden odotuksen jälkeen. – Kottona olemme enimmäkseen istuskelleet, Eemilillä kun on runsaasti työtä. En ole voinut minäkään käydä Hanna Järvisen luona, kun heidän lapsissa on hinkuyskä. – Kohta kai täällä taas alkaa ompeluseura hovioikeuden rouvien keskuudessa. Ennen joulua olin yhdessä. Ne ovat joka perjantai. Hyvin siellä on minulla vielä vähän niitä tuttuja, vaan sielläpähän heihin tutustunen. Kohta sitä Tekin jäätte sinne yksiksenne kun Armas lähtee kouluun.”

20. Maaliskuuta Eemil kirjoitti: ”Eilen sain Elli Saloniukselta kirjeen, jossa hän lupaa lainata ne Smk 600 ja antaa Yrjölle, kun Yrjö niitä tulee noutamaan. Jos mamman onnistui saada Leinoselta, niin sittenhän Elliltä ei tarvitsekaan ottaa muuta kuin sen mikä lisäksi mahdollisesti tarvitsee.”

”Miten ne talviajot ovat menneet, onko peloilille tullut tarpeeksi suota ja lantaa ja soille, joita on aiottu saveta, kylliksi savea? Puinti lienee kaikki jo lopussa. Näyttävätkö heinä- ja olkivarat riittävän karjalle, siksi kunnes lehmät alkavat päästä laitumelle? Kirjoitkaapa myös mihin meijeriin viette kerman ja mistä ajasta asti sitä jo on sinne viety?” Omasta olostä Eemil mainitsi heidän ”hiljalleen elää retuuttaneen”. Oli ollut yskää jokaisella, mutta ”ehkäpä se häviää pahemmista seurauksista, kun ilmat rupeavat lämpenemään.” Turussa päivät olivat jo lämpimiä, mutta öisin oli pakkasta.

”On taas vierähtänyt pitkä aika, kuin olemme täältä antaneet tietoja itsestämme” kirjoitti Eemil Savikoskelle 3. toukokuuta. Hän sanoi olleensa kovasti työllistetty, niin ettei ollut jäänyt aikaa mihinkään muuhun. Mamman raha-asiat kuitenkin vaativat nyt kirjoittamista, kun Kansallispankin vekseli on lankeamassa 11. toukokuuta maksettavaksi. Se on hoidettava Kuopiossa ja niin Eemilin oli pakko ryhtyä kirjoittamaan.

”Selvitän sen asian tässä ensiksi. Pyydän mamman tähän mukana seuraavaan vekseliin

kirjoittamaan nimensä niihin kohtiin molemmilla puolilla vekseliä, joihin olen lyijykynällä merkinnyt M.M. sekä näiden valtakirjojen alle nimen ja sinetit. – Sinetti ainoastaan valtakirjoihin. Yrjö kai osanee sen polttaa. Vekselin ja valtakirjat pyydän sitten lähettämään sisäänkirjoitetussa kirjeessä ensi postissa osoitteella: 'K. Herra Kaupunginvouti E. Salonius, Kuopio' Mitään kirjettä ei Saloniukselle tarvitse kirjoittaa. Minä olen hänelle kirjoittanut ohjeet ja lähettänyt korokorahat, kunhan vaan vekselin ja valtakirjat panette kuoreen. Valtakirjoja on kaksi siltä varalta, että jos yhdessä pankissa eivät ostaisi vekseliä, niin saa tarjota toiseen.”

Pankkiasiat käsiteltyään Eemil mainitsi perheen pysyneen terveenä ja nuorimman pojan, Einon (s. 22.3.1904) kasvaneen vauhdilla. ”Nukkuu hyvin ja antaa vanhempien nukkua rauhassa. Kesä tekee täällä tuloa pitkin askelein. On ollut lämpimänpuoleisia vesisateita niin, että ruoho puistoissa jo vihertää eikä lie kauvan tällä mänöllä, kun lehti puhkee puihin. Pojat olisivat koko päivät ulkona, mutta kun pihassamme on useampia asukkaita, niin tahtoo olla vaikea pitää poikia aisoissa, kun milloin keksivät mitäkin, kantelevat hiekkaa rapuille, repostelevat kukkapenkkiä y.m. Erkki on jo pitkät ajat puuhannut lähtöä Kuopioon ja Karttulaan.”

”Se Lainan kihlaus. Enhän minä siihen asiaan osaa sanoa juuri sitä enkä tätä, kun en tunne sulhasmiestä. – Maaliskuun 25. päivänä Lai-

na kirjoitti meille Värtsilästä ja sanoi hänellä olevan uutisia, mutta mitä, siitä ei vielä silloin virkkanut. Sitten, muutamia päiviä sitä ennen, kun ilmoitus oli sanomalehdessä, saapui häneltä kirje, jossa ilmoitti olevansa kihloissa isäntänsä Kivisen kanssa, lisäten että kihlaus ei purkaudu. Mitä varten lie tuo lisäys ollut, en tiedä. Yrjö kumminkin täällä käydessään tiesi vakuuttaa Lainan Joulun aikaan olleen kihloissa Insinööri Horttanaisen kanssa, joka oli Lainaa saattanut Mikkeiin asti. Kuulinko Yrjöltä vai olisiko joku kirjoittanut että häät pidettäisiin ensi kesänä. Ehkäpä ne ovat määrätty niin pian, jotta kihlauksella ei olisi aikaa purkautua.”

”Minkälaista lie ollut se kihlaus Horttanaisen kanssa, koskapahan Horttanainen oli Yrjölle arvostellut – olikohan toissa keväänä vai milloin – Lainan olevan liian paljon poikien perään. No se siitä. Olkoon nyt vaan Lainalle onneksi toinen yritys! – Kuten sanottu, en sulhasta tunne, niin en tietysti voi hommaa mitenkään arvostella.”

”Täällä alkaa olla kalainen aika, kun saaristolaiset pääsevät aluksineen kaupunkiin. Täällä esimerkiksi maksoivat tuoreet ahvenet 30 penniä, säyneet 25 penniä ja lahnat 55 penniä kilo. Hyvää nuorta talonpoikaisvoita saa 1 markalla 60 pennillä kilo, kananmunat 1 markka ja 10 penniä 20 kappaletta, niin ettei voi ruoka-aineiden sanoa täällä olevan kalliita. Maitokin on litralta 5 penniä huokeampaa kuin Kuopiossa. Juotettu vasikanli-

ha on myös huokeampaa kuin Kuopiossa ja parempaa myös. Ainoa mikä on kalliimpaa kuin Kuopiossa on huoneiden vuokra ja polttopuut. Puut kumminkin ovat täällä parempia ja niitä menee lauhkean ilmanalan vuoksi vähemmän, joten erotus siinä suhteessa ei vuoden pitkään merkitse juuri mitään.”

”Vieläkö sitä kurkkumätää on siellä Karttussa? Täällä sitä vaan yhä ilmestyy uusia tapauksia. Eilen kuulumme, että Hanna Järvisen lapsi oli siihen sairastunut ja viety kuumesairaalaan. Tänään piti Elna Aejmelaeuksen tulla Järviseen ja mekin iloitsimme, että saamme häneltä kuulla uutisia Kuopiosta, mutta tuon sairaustapauksen tähden kai me emme voi mennä Järviseen eikä he sieltä tulla meille.”

”Kesälomaa saan minä elo- ja syyskuuksi ja tulen siis elokuun alussa Karttulaan. Muiden joukkojen on ollut aikomus kohta majanmuuton jälkeen lähteä täältä Kuopioon, josta sitten jonkun ajan kuluttua Savikoskelle. Kun lapsiluvun lisäydyttyä näiden meidän molempain palvelijain aika tulee siellä Savikoskella kokonaan menemään lasten kanssa, joten heillä ei jää aikaa ruoanlaittopuuhin y.m. huusholliaskareihin eivätkä he kunnolleen pystykään ruoan laittoon, niin voisikohan mamma saada siksi ajaksi joko kasakan tai lisäpalvelijan ruoan laittoa varten.”

Ei ollut vielä kuukautta ehtinyt kulua edellisestä, kun Marialla lankesi seuraava vekseli maksettavaksi Pohjoispankissa Kuopiossa.

Eemil muistutti 29. toukokuuta Mammaa ”Kun ensi kuun 7 päivänä lankeaa Smk 850 suuruinen vekseli, niin lähetän tämän mukana sen järjestämistä varten uuden paperin, johon pyydän Mamman poikkipuolin kirjoittamaan ”Tunnustan maksettavaksi Kuopiossa, Maria Makkonen”. Vekseli olisi sitten heti ensi postissa lähetettävä sisäänkirjoitetussa kirjeessä osoitteella ”Kaupunginvouti K. Herra E. Salenius Kuopio”. Saloniukselle lähetän täältä valtakirjan ja tarpeelliset ohjeet asiaa varten, joten Te ette tarvitse hänelle mitään kirjoittaa.”

”Ensi keskiviikkona on meillä taas yksi lysti edessä, nimittäin majanmuutto uuteen kortteeriin. Pitää jo huomenna vähitellen ruveta panemaan kampsuja kokoon. Saamme muuttaa jo heti ensimmäisenä päivänä, vaikka täällä Turussa kuuluu olevan kahdeksankin päivää muuttoaikaa. Päästyä uudessa kortteerissa jonkun verran järjestykseen lähtee Sigrid lasten ja palvelijain kanssa Kuopioon. Erkkiä Kuopioon lähettäessämme olimme arvelleet, että Sigrid joukon kanssa siirtyisi juhannuksen aikaan Savikoskelle. Kun kirjoititte, että he eivät ahtauden vuoksi sovi sinne ennenkun heinäkuun lopulla, niin olemme kirjoittaneet Kuopioon, että hommaisivat Kuopion tienoilta heille kesäasunnon, johon sitten jonkun aikaa Kuopiossa oltuaan voivat muuttaa. Saattaa olla kyllä vaikeanlainen enää sielläkään kesäasuntoa saada, kun tämä puuha meni näin kesään, vaan ehkäpä siellä

edes jonkunlaisen saa. Pääasia on vaan, etteivät lapset ole paraana kesäaikana kiusaantumassa kaupungissa. Kun ei olisi tullut sitä Erkkiä lähetetyksi Kuopioon, niin olisihan sitä ehkä täältäkin päin vielä voinut saada jotakin kesäasuntoa, vaan kun se nyt on siellä ja koko talven on aiottu sinne Kuopion puoleen, niin sinnehän sitä pitänee lähteä.”

Turun Makkosten kesä meni suunnitellusti ja he palasivat Savikoskelta tiistaina 20. syyskuuta auringon lämpimästi paistaessa ja matkan onnistuttua hyvin. ”Savikoskelta lähdettyä alkoi Erkki Ilopuron tienoissa valittaa jalkojansa paleltavan ja kyllä niitä taisi vähin paleltaakin, kun oli ahtaat kengät. Pihkainmäessä hierottiin jalkoja ja sitten niistä kylmyys hävisi. Kaikki päällämme olleet vaatteet sidoin Kurkimäessä viltin sisään nytyiksi ja sen ympärille suojaksi likaa vastaan kääriin sen sinellin. Kun oli niin tavattoman likainen keli ja vaatteiden päälle roiskui likaa, niin ne sietäisi harjan kanssa hyvin puhdistaa, ennenkun pannaan paikoilleen nauloihinsa. Tästä pyysin Jaakon sanomaan mammalle. Lieneekö muistanut?”

Kuopiossa kyläiltyään Eemilin joukko lähti maanantaina Turkua kohti. Matka junassa sujui verrattain mukavasti. ”Lapset rupesivat aikaisin nukkumaan ja nukkuivatkin muuten hyvin, paitsi Wäinö, joka jo ennen kello kolmea valitti, ei jaksavansa enää nukkua ja valvoikin sitten, kunnes noin yhdeksän ajoissa Turkuun saapuessa rupesi nukkumaan.

Hämeenlinnan asemalla olivat Hellin ja Jukka meitä vastassa ja saattoivat yhden asemavälin. Hyvin kuuluivat itse voivan. Sohvin tauti kuului olevan lievää. Aamupäivän aivan terve, vaan iltasilla kuumetta. Emme kumminkaan uskaltaneet seisattua Hämeenlinnaan. Olemme nyt vaan panneet kotia reilaan ja onhan siinä hommaa majanmuuton jäljeltä.”

Eemil oli Kuopiossa tehnyt Mamman pyytämiä ja muitakin hankintoja, joista hän kertoi kirjeessään. ”Kuopiossa ostin ½ tus. viiloja. Tosin pyysitte vaan 5 kappaletta, mutta kun ½ tusinaa sai 5 kappaleen hinnalla, nimittäin 4 markalla, niin ostin niin monta. Sitten ostin vielä kannun petroleumin säilyttämistä varten kyökissä. Siihen olisi vuoltava puutulppa. Ruoka- ja teelusikoita ostin tusinan kumpiakin. Viilat merkitsen lukuunne, kannua ja lusikoita en. Nämä tavarat pyysimme Saarelaisen Teille tuomaan, samoin kuin sylttipurkin sen Lainalle otetun sijaan. Purkin sisällä ja ympärillä oli vanhoja lasten vaatteita. Sigrid pyytää antamaan niitä yhden koltin Antti Makkosen tytölle ja toisen koltin Hanna Kekkosen tytölle sekä pluisin ja pöksyt Antin pojalle.”

Eemil oli saanut äidiltään kirjeen 6. lokakuuta 1904, josta hän kiitti Mammaa jo muutama päivän kuluttua. Kotoiset tapahtumat olivat siinä pääasiana. ”Terveinä olemme täällä elelleet. Lapsillakaan ei ole ollut mitään sairauksia ja ovat saaneet olla mielin

määrin ulkona, kun on ollut kauniit lämpöiset päivät, jopa niin lämpimiä, että on ollut kuu-
sitoistakin astetta lämmintä varjossa. Se on
vaikuttanut lapsiin, että heille on tullut kova
ruokahalu. Kun vaan nyt ei sattuisi kulku-
tauteja. Kurkkumätää kuuluu taas olevan
kovasti liikkeessä täällä. – Lomapäiväni tän-
ne tultua menivät tätä kotoa kuntoon pannes-
sa majanmuuton ja kesän jäleltä. Monena
päivänä olin myös Erkin kanssa hammaslää-
kärillä. Erkillä, kun jo on useita viallisia
hampaita, joissa on ollut pakotusta. Ne pai-
kattiin ja kumma kyllä, antoi Erkki sen mie-
lellään tehdä.”

”Se Mari on meidän puolestamme vapaa läh-
temään vapaaviikollen heti tämän kuun 15.
päivän jälkeen, jos itse vaan tahtoo niin ai-
kaiseen lähteä. Näistä myötä seuraavista 90
markasta pyydän antamaan Marille hänen
lähtiessään 85 markkaa. Hänelle tulee myös
kyyti sieltä Karttulasta Kuopioon. Posti kai
vienee hänet ehkä vähemmästä kuin 5 mar-
kasta. Ehkäpä Saarelais-Kalle tahi joku muu
käy postinkuljettajoilta tiedustamassa ottaisi-
vatko Marin kyytiinsä. Ellei Mari pääse pos-
tinkuljettajain mukaan, niin menköön Allissa
Iisveden kautta. Kuten edellisestä huomaatte,
on rahan jäännös 5 markkaa aiottu Marin
kyydin maksuksi ja sen pitäisi riittää, kulkipa-
mistä kautta tahansa Kopioon. Kyllä kai
mamma sitten hänelle panee evästä mukaan,
kuten siitä siellä ollessani oli puhe. – En ole
minä tilannut sinne Helsingin Sanomia, vaan

tulenevat ne sinne Päivälehdessä asemesta,
jonka Yrjö lienee vuoden alussa tilannut.”

Saatuana mammalta kirjeen lokakuun loppua
lähestyttäessä Eemil kiirehti marraskuun
alussa siitä kiittämään ja etenkin apulaistytö
Marin mukana tulleista tuomisista. Jälleen
lähestyi mamman vekselin lankeamispäivä,
josta Eemil muistutti. ”Tämän kuun 10 päi-
vänä lankeaa Yhdyspankissa Kuopiossa 850
mk:n vekseli. Sen uudistamista varten panen
tähän uuden vekselin. Kirjoittakaa siihen
poikkipuolin: ”Tunnustan maksettavaksi.
Maria Makkonen” ja lähettäkää aivan ensi
postin myötä myötäseuraavaan koverttiin
suljettuna kaupunginvouti Saloniukselle
Kuopioon. Salonius pitää huolen asian järjes-
tämistä.”

Turussa olivat kotiasiat kutakuinkin hyvällä
tolalla. ”Terveinä olemme täällä muutoin
olleet paitsi, että minua toisen viikon lopulla
kolmena päivänä vaivasi jonkunlainen vatsa-
katarri, joka pidätti sen ajan vuoteella. Lapset
ovat olleet terveinä, kasvavat vaan. Einolla-
kin on jo kaksi hammasta. Tänään satelee
täällä ensimmäisiä lumia, mutta ei maa ole
vielä lumen peitossa ja tokko tuo lumi kau-
vankaan kestänee, kun maa ei ole kunnolli-
sesti roudassa. Pojat tahtovat kumminkin jo
kelkkaa laskeaksensa mäkeä.”

”Lieneekö Uno kirjoittanut mammalle?
Meille on hän silloin tällöin jonkun kortin
lähettänyt. Aikaisemmin arveli hän olonsa
Saksassa tulevan hyvin lyhyeksi. Viimeksi

kun lähetti kortin sanoi tulevansa viipymään vuoden loppuun asti. – Kohtahan mammakin saa uudet palvelijansa ja sitten lähtenette kiertomatkalenne tännekin päin. Panen tähän Smk. 10:- piletin hinnan lyhennykseksi. Voi-kaa hyvin ja tervetuloa tänne!”

Mamma teki marraskuun aikana odotetun kiertomatkinsa lasten perheitten luokse ja Eemilin oletuksen mukaan oli joulukuun alussa jo kotoisissa puuhissa Savikoskella. Laina oli lähettänyt paketin, jossa oli mui-kunmätiä, ja tuoresta oli ollut, mainitsi Eemil 1. joulukuuta päivätyssä kirjeessään. Sen tärkeimmät rivit koskivat kuitenkin pank-kiasiaa. ”Minkähänlainen lienee ollut mat-kanne Hämeenlinnaan, kun ne vaunut näkyi-vät olevan melko ahtaat. Ehkäpä lie ihmisiä jäänyt lähi asemille ja siten tullut vaunuissa siksi väljää että on sopinut istumaan. – Täällä olemme vaan yskää pitäneet, ei kenenkään kumminkaan ole tarvinnut tilalle kääntyä. – Pakkasta on myös Turun ilmaksi ollut jolti-sesti, eilen 15 ja tänään 12 astetta. – Panen tähän sen valtakirjan, josta täällä oli puhe. Polttakaa siihen nimenne alle sinetti ja lähet-täkää tässä kuossa aivan ensi postissa Kau-punginvouti Saloniukselle Kuopioon.”

Joulun mentyä ja vuoden vaihduttua Eemil 4. tammikuuta kirjeessään pohti mitä mahtaa vuosi 1905 tuoda tullessaan ja kertoili miten joulua oli heillä vietetty. ”Täällä se ainakin alkoi tšekäläisiin oloihin nähden kovalla pak-kasella. Oli aina 26 astetta ja sitä paitsi kova

pohjoistuuli. Meidän kortteerimme tuntuu kumminkin olevan lämmin, joten sai lapset-kin helposti kylmältä suojelleeksi. Pakkasia tuntuu olleen sielläkin, kuten kirjeestänne v.k. 29 päiväältä näkyy. Juhlathan ne taas alkavat olla ohi, koska jo ylihuomenna on Loppiaainen. – Kotoakin lienevät jo matkus-taneet muut pojat pois, paitsi Armas.”

”Joulun vietimme me täällä omin joukoin. Toivoimme kauan aikaa saavamme tänne jouluksi sekä Jukkalaiset että Uunon. Sitten kumminkin Hellin kirjoitti, ettei heidän asi-oissaan passaudukaan. Uunoa odottelimme sitten vielä Joulun jälkeenkin. Muutamankin laivan Ruotsista tulopäivänä oli laitettu mar-japuu puoliseksi, mutta ei Uunoa vaan kuu-lunut sitä syömään. Toihan se Pukki lapsille kaikenlaista hyvää. Kuopiostakin muuvan korillinen. Muutoin olemme kotosalla istu-neet koko pyhänajat, paitsi kolmena iltana olemme käyneet kylillä. – Tänään aamupäi-vällä matkustivat Sigrid ja Erkki Hämeenlin-naan ja sieltä tänä iltana edelleen Kuopioon ollakseen Loppiaispäivänä Toini Sahlsteinin vihkiäisissä. Sigridillä oli sen ohessa tarkoi-tus vieroittaa Eino.”

”Mitään erinomaisempaa en ole sattunut kuu-lemaan muuta, kuin että kenraalikuvernööri kuuluu olevan hyvin tyytymätön valtiopäi-viin ja harmistunut siellä annettujen jyrkkien lausuntojen tähden, ja että hänellä jo olisi taskussa valtakirja lopettaa valtiopäivät mil-loin hyväksi näkee. Lieneekö tuo kaikki sit-

ten totta, en tiedä, vaan niin huhu käy täällä. Eipä sitten muuta, kuin terveisiä meiltä ja voikaa vaan hyvin!”

Helmikuun 2. päivänä Eemil muisti mammaa lyhykäisellä kirjeellään, jossa alkuun kiitteli tammikuussa saamastaan kirjeestä. Turussa oli perhettä vaivannut lentsu ja yskä niin, etteivät olleet juuri päässeet ulos. ”Yhtäkkiä tulevat pakkaset ja pikaiset suvet tuottavat noita tauteja. Täälläkin on tänä talvena ollut oikeita pakkasia, jonakuna päivänä aina 26 astetta. – Sepä oli huono juttu että se karjako piti sattua huolimaton. Kunpa tuo nyt vuoden varrella korjaisi tapojaan. – Eipä nyt sitten muuta, kuin terveisiä meiltä kaikilta.”

12. helmikuuta 1905 Eemilin kirje liittyi ajan rauhattomuuteen, josta hän halusi mammankin olevan tietoinen. ”Kun en tiedä tuleeko Teille tällä vuodella Suometar ja Otavassa ei näy olevan yhtään paheksumisen sanaa äskeisestä viikingien urhotyöstä ja Helsingin Sanomat myös kuuluvat olevan asiasta välinpitämättömiä, niin suljen tähän muutamia Suometaresta ja Aurasta otettuja lausuntoja nähdäksenne että järjelliset ihmiset osaavat tuollaisesta teosta kauhista ja sitä paheksua. – Jos Teillä on Suometar ja olette nämä lausunnot jo lukenut, tahi näistä leikkeleistä ne luette, niin antakaa Kallenkin niitä katsella ja sitten lähettäkää Armakselle Kuopioon hänen luettavakseen.”

Eemilin viittaus liittyi aivan ilmeisesti erittäin vanhaa Suomalaista aatelisukua olevan

valtioneuvos ja Suomen suuriruhtinaskunnan keisarillisen senaatin prokuraattori, Eliel Soisalon-Soinisen murhaan Helsingissä 6. helmikuuta 1905.

Soisalon-Soininen suku oli aatellinen Novgorodin Tasavallan ajalta, mutta Eliel Soisalon-Soinisen käytti ruotsalaista nimeä Johan Mårten Eliel Johnsson. Venäläiseksi upseeriksi naamioitunut terroristi Lennart Hohenthal saapui Soisalon-Soinisen asuntoon Bulevardi 12:ssa. Kun Soisalon-Soininen saapui paikalle, Lennart Hohenthal veti esiin pistoolin ja ampui hänet. Henkilökunnan ja Lennart Hohenthalin välillä käydyssä laukaustenvaihdossa Lennart Hohenthal loukkaantui lievästi ja hänet vietiin sairaalaan. Murhan taustalla oli prokuraattorin viran tuolloinen vaikeus ja epämiellyttävyys. Prokuraattori toimi kenraalikuvernöörin jälkeen maan korkeimpana hallinnon valvojana. Sortokauden venäläistämispoliittikka kuohutti tunteita suomalaisten keskuudessa, mikä oli ymmärrettävää. Prokuraattori, "lain ylimpänä valvojana" joutui näin ollen vihattuun asemaan. "Soisalon-Soininen katsoi välttämättömäksi koettaa taipumalla venäläisten vaatimukseen suojella maan tärkeimpiä etuja". [Wikipedia]

”Kirjoittakaapa nyt heti aiotteko itse tahi meneekö sieltä joku muu Kuopioon maaliskuun markkinoille ja ottaisiko markkinamies Kuopiosta Savikoskelle tuodakseen puolen hehtolitrin verran kauruja. Aikomukseni olisi nimittäin täältäpäin lähettää siementä eräästä ihan uudesta kauralajista, joka valmistuu 10 päivää aikaisemmin, kuin mikään muu kaura, on runsassatoisin ja sen olki lehmille miellyttävien.– Niin ainakin ovat vakuuttaneet. –

Hyvä olisi saada tästä hetimiten tieto että kaurat joutuisivat markkinoiksi Kuopioon.”

Savikoskella oli syntynyt Karttulan kunnan kanssa kiistaa myllyn jauhatusoikeuksista. 25. helmikuuta Eemil kirjoitti Mammalle ja Yrjölle yhteisesti ”Yrjön kirjeen t.k.18. päivältä olen saanut ja sitä ennen Mamman lähettämän kalakukon. – Suuret kiitokset kuka! Samaan aikaan olivat Tuure ja Alva lapsineen täällä, joten hekin saivat maistaa kukkoa.”

”Siitä kunnan tilan jauhatusoikeudesta en osaa tällä kertaa muuta sanoa kuin sen, että oikeutta myllyn rakentamiseen Savikoskeen heillä ei ole eivätkä he sitä saa. Jauhatusoikeuden hinta 1000 markkaa on liian suuri ja myös 200 hehtolitrin jauhatusta kohtuutonta. Kun saatte manuun, niin jos se on kirjallinen, lähettäkää siitä samassa minulle jäljennös. Sitten aprikoidaan asiaa enemmän. – Oliko puhetta olisiko hinta 1000 markkaa heti maksettava vai saisiko maksaa pitemmällä maksuajalla?”

”Mitä sitten tulee niihin viljelyshommiin siellä kotona, niin saattaisihan se lampuotihommakin vedellä, jos saisi kunnollisen lampuodin. Onhan siitä lampuodin pidosta jo mammalla kokemusta. Jos taas ei saa kunnollista, niin lienee paras tarjota kaupaksi. Sitä taas ei käy tekeminen ennen kun maa on paljas, jotta ostelijat voivat nähdä paikat. Voisihan koettaa keväällä tarjota huutokaupalla. Siitä olisi kumminkin ilmoitettava useam-

missa sanomalehdissä sekä kuulutettava lähiseurakuntain kirkoissa. Jos tarjottu hinta ei olisi tyydyttävä, niin sitten pitäisi kaiketi jättää lampuodille, paraalle minkä on tilaisuudessa saamaan.”

”Mitenkäs kauan Yrjö olet aikonut siellä kotona nyt oleksia ja mihin hommiin sitten ryhtyä? Senhän pitäisi Sinua ilahduttaa, että olet saanut isäntäsi luottamuksen. Ei suinkaan hän muutoin olisi tarjonnut palkankorotusta eikä maksanut vajaalta kuukaudesta täyttä palkkaa.”

”Niitä kauran siemeniä, joista taannoin kirjoitin, en olekaan tilaisuudessa markkinoiksi lähettämään. Lähetän tuonnempana, kun otaksu, että Armas tulee Marian päiväksi kotiin, jolloin ne hänen mukanaan sinne kulkeutuvat [Kuopiosta].”

”Ensi kuullahan se lankeaa Kansallispankissa se kassakreditiviilain. Olisi sieltä tiedusteltava ensi tilassa antavatko ne sitä uudistaa sellaisena. Jos tulisi kieltävä vastaus, niin olisi kysyttävä eivätkö he antaisi tavallista lainaa niillä papereilla paitsi, että takaus muutettaisiin asianmukaiseksi. Ellei mamma ole saanut Matti Leinoselta [Nissilä] rahoja, jotta korko tulisi maksetuksi, niin ilmoita Yrjö hyvissä ajoin, että ennätän hommata koko rahat aikanaan. Joko olet Yrjö lukenut ja arvostellut ne Savikosken maan tukkipuut?”

Kassakreditiviivi merkitsee sitä, että pankki reaalivakuutta tai takuuta vastaan määrätystä palkkiosta antaa luotonsaajalle oikeuden nostaa sovittuun määrään asti rahoja pankista sen maksettavaksi asetetuilla šekeillä. [Wikipedia]

23. huhtikuuta 1905 Eemil kertoi mammalle kuinka Turussa kevät teki hienoisesti tuloaan. Aurajoki loi parastaikaa jäitään. Kadut olivat jäätiköistä melkein vapaat. Kärryillä oli ajettu jo kolmisen viikkoa ja viikkoa aikaisemmin pellot kaupungin ulkopuolella olivat lumesta paljaat, miten kauan lie olleetkaan.

Savikoskella oli suunniteltu toteutettavaksi joitakin piharakennusten remonttitoita, joista Eemil kirjoitti Armakselle ”siitä poikainsalin vinnin korottamisesta. Kun se konttori tulee suurennettavaksi, niin sopiihan se vinnin korotus sitten jäädäkin. Se akkuna kummin sinne vinnin päähän, josta viimeksi kirjoitin ja jota aloitin tehdä, olisi sinne pantava kaikessa tapauksessa. Mahtaisikohan sen konttorin saada siksi suurenemaan, että sinne voisi sijoittaa makuusijan. Olisi nimittäin mukavata, jos sinne saisi palvelijan nukku-
maan.”

”Laina tuli eilen iltapäivällä tänne Hämeenlinnasta. Oli ollut aikaisemmin Helsingissä oopperaa katsomassa. Oli tavannut Helsingissä Yrjöä ja Hämeenlinnassa Uunoa, joka oli ollut menossa lauvantaiksi Helsinkiin asioille. Luulin että Yrjö vasta syksyllä aikoi si auskulteeraamaan, joten Armaksen kirje

siitä oli uutinen. Hyvähan se oli että hän nyt jo sinne pääsikin.”

”Vieläkö Armas tuli Mömmölänlahden kautta ja mitä tietä hään palaa? Ei suinkaan jäät toki sielläkään enää kestäne niille menemistä. Tokkohan se Armas on tällä lukukaudella arvolauseita saanutkaan, kun ei niistä kirjoittanut.”

”Lapset taannoin tinkivät Laina-tädin mukaan Sortavalaan. Mutta kun sanottiin, että se joka menee Sortavalaan, ei pääse Karttulaan, niin Karttulapa saikin etusijan, ei kukaan tahtonut Sortavalaan. Karttulaan ja marjain poimintaan se näkyy lasten puhe tuon tuostaan kääntyvän.”

Huhtikuun viimeisenä päivänä oli jälleen aika valmistautua 850 markan vekselin uusi-
miseen. Se lankesi maksettavaksi 7. touku-
kuuta. Eemil antoi mammalle jälleen tarkat ohjeet: ”Pyydän Teidän tähän myötä seuraavaan vekseliin kirjoittamaan nimenne etusivulle, siihen missä on tyhjä viiva alhaalla oikeassa kulmassa ja takasivulle siihen missä on lyijykynällä vedetty viiva sekä valtakirjan alle. Nimen alle valtakirjassa olisi poltettava sinettinne. Nimi on siis kirjoitettava kahteen kohti vekselissä ja yhteen kohti valtakirjassa.” Nämä asiapaperit oli sitten tavan mukaan lähetettävä Kuopioon kaupunginvouti Saloniukselle, jolle Eemil oli kirjoittanut tarkemmat ohjeet.

”Terveinä olemme täällä eilleet ja tästä puoleen onkin paremmin toivoa terveenä pysymisestä, kun säät rupeavat kesäisiksi, joten lapset saavat olla päivät pitkät ulkona. Kun vaan olisi lehti puussa, niin olisi jo sellainen kesä, kuin nuo viimeiset ovat olleet. Tänään on jo 13 astetta lämmintä varjossa.”

”Minulla on ollut pääsiäislomaa tämän kuun 20 päivästä ja loppuu tänään. Toimetonna en kuitenkaan ole silti saanut olla, kun on jonkun verran kotitöitä. – Kuukauden kuluttuaan niitä alkaa Savikoskellekin ruveta vähitellen joukkoja saapumaan. Armas kai ensimmäisenä ja sitten vanhempia jälestä.”

”Taisin jo viime kirjeessä mainita Lainan tänne tulosta. Läksi täältä toisena pääsiäispäivänä. Aili Lyytikäinen, joka oli täällä kuumomykkäin koululla hospiteeraamassa, oli pääsiäisen aikaan Lainan vuoksi usein luonamme. Niin että meillä oli kaksi pääsiäisvierasta.”

”Sanomalehdistä kai olette nähnyt, että meiltä veivät presidentin Senaattiin varapuheenjohtajaksi [Emil Streng]. Olisimme mielellään pitäneet hänet täällä, mutta hänen kykyään taidettiin tarvita Senaatissa. Kenen saamme sijaan emme vielä tiedä. Presidentti kyllä kuuluu tietävän, mutta ei ole vielä ilmaissut muuta, kuin että tulemme olemaan tyytyväiset uuteen. Sehän olisikin pääasia.”

Turun Makkoset viettivät keskikesän Savikoskella, mutta vasta elokuun loppuun tulta-

essa kiittivät kesästä. Monta kysymystä Mammalle on Eemilillä kesän jälkeen mielessään. ”Nyt sieltä lienevät viimeisetkin, Armaskin, lähteneet. Onko Yrjö kirjoittanut milloin hän kotiutuu? Asettuuko talveksi Kuopioon vai Savikoskelle. Tänne tullessani oli Hämeenlinnassa Hellinillä hiukan arveluita joko syys- tahi lokakuun ajalla pistäytyä Savikoskella. Kaiketi hän siitä kirjoittaa, jos matkansa toteutuu.”

”Näissä tienoin oli viime pyhän aikaan jo hallaa, potaatin varsia näkyy nipistelleen. Eikö lie ollut sielläkin, koska Kuopiossa näkyy lumihutaleita viskoneen. Tekikö mitään vahinkoja kylmällä Savikoskella? Jo kai kauratkin olivat korjatut? Tännepäin on tullut huono puolukkavuosi. Maksavat 15 penniä litra. Siellä ne luultavasti olisivat huokeampia, mutta rahti tekee niiden tuonnin tänne mahdottomaksi. Omenista myös kuuluu tulleen melkein kato. Heinävuosi niin ikään on tullut huono. Sen vuoksi ovat tinkapaikoissa korottaneet maidon hinnan 15 pennistä 18 penniin litralta.”

”Tuliko niiden Maanviljelysseuran metsänlukkijain käynnistä mitään siellä? Montako ja kuinka suurta runkoa he saivat lukeneeksi ja minkä hintaiseksi arvostelivat metsän? Mille kannalle on edistynyt jo arentilaisen otto? Tokko on ilmestynyt sopivaa tulijaa?”

”Nyt, kun niiltä ukkoloilta jo ovat kiireellisimmät työt lopussa, niin eiköhän olisi syytä antaa heille urakalla tiheimpiä lepikoita haas-

sa ja laitumella alas hakattaviksi. Siitä olisi tulevana kesänä jo tuntuva hyöty karjan ruokamaan paranemiselle”

Syyskuun aikana Maria oli kahdesti kirjoittanut Eemilille, mutta kirjeisiin vastaaminen oli tältä jäänyt syyskuun lopulle. ”Nyt on kumminkin hyvää aikaa, kun on Hovioikeudesta lupaa neljä päivää. Puhdistavat nimitäin Hovin huoneita ja panevat niitä talvikuntoon, joten siellä ei voi istuntoja pitää.”

Savikosken tilan maiden ja laitosten myyminen tai vuokraaminen oli edelleen kesken-eräinen ja ajankohtainen asia. Eemil yritti auttaa pulman ratkaisemisessa parhaansa mukaan. ”Panen tähän erään Suomettaresta leikkaamani ilmoituksen, jossa eräs helsinkiläinen haluaa joko ostaa tai vuokrata maatilaa. Sopisi ehkä hänelle tarjota. Aikaisemmin, muistaakseni elokuun lopulla, oli Ota-vassa Kuopion Asioimistoimiston ilmoitus, jossa joku halusi vuokrata maatilaa. Lieneekö siihen vastattu tahi asiaa lähemmin Asioimistoimistosta tiedusteltu. Ellei sitä ole tehty, niin voisihan Armas käydä Asioimistoimistolta vuokraajasta lähempiä tietoja saamassa.”

”Joko Teillä on palvelijat tiedossa ensivuodeksi? Onko ollut sahuutuksia sitten minun lähtöni ja onko kuulunut, että vielä syksyllä toisivat puita sahattaviksi? Minkälaisia lienevät kaurat ja rukiit tänä vuonna lähdölleen? Tuliko potaattia entiseen nähden enemmän vai vähemmän ja näyttääkö niissä olevan

taipumusta pahenemaan? – Lieneeköhän Armaksella Mikonpäivilupaa ja tuleneeko hän siksi käymään kotona? Joko olette päättäneet mihin aikoihin tulette tänne päin?”

Turussa 10. lokakuuta 1905 ”Rakas Mamma! Kirjeenne tämän kuun 5 päivästä olen saanut. – Kiitos siitä!

Suur kiitos myös mädistä, joka saapui viime lauantaina. Hyvää herkkua onkin mäti taas pitkistä ajoista. On meillä ollut muitakin Savon herkkuja. Voita tilasimme Kuopiosta ja samalla lähetti Sigridin mamma meille sieniä jotka näkyvät säilyneen hyvinä. Tänään taas saamme aamiaiseksi talkkunaa. Hanna Järvinen oli saanut Kuopiosta talkkunaksia ja antanut niitä Sigridille maistimeksi.”

Mamma oli joutumassa käräjille ja tarvitsi Eemilin asiantuntija-apua. Mistä tarkkaan ottaen oli kyse, ei kirjeestä käynyt ilmi, mutta Eemil rauhoitteli ”Elkää nyt sen kärjäasian kanssa hätäilkö. Kyllä kai siitä oikealla selvittäään. Siinä asiassa on kunnan annettava Teille kirjallinen manuu. Heti kun olette manuu-kirjan saanut, niin lähettäkää se sisäänkirjoitetussa kirjeessä tänne nähtäväkseni, jotta osaan ryhtyä tarpeellisiin toimiin. Luulen asian menevän parhaiten siten, että asian ensi kerralla esillä ollessa Yrjö, jos hän on kotosalla, tahi Kalle [Saarelainen] menee Teidän valtakirjalla oikeuteen ja pyytää lykkäystä, että saadaan vastata kirjallisesti. Seuraaviin käräjiin mennessä minä sitten kirjoitan kirjallisen vastineen, jonka taas voi oikeuteen

joko Yrjö tahi Kalle, tai jos niiksi näkyy, pitäisi Albertin tulla vastaamaan, ellei hänkään jouda, niin hommataan siksi joku Kuopiolainen advokaatti. Kunhan vaan lähetätteen manuukirjan heti saatuanne tänne, niin hommataan asia parhaiten.”

Kirjeensä lopuksi Eemil esitti äiti-Marjalle usein lausutun toivomuksen ”Olisinhan minä pyytänyt Mamman teettämään niitä talkkunaksia ja tänne lähettämään jonkun verran. Sigrid sanoo juuri, että hän oli talkkunaksia vasten jättänyt sinne pussin. Jospa saataisiin vaikka täysi. – Lapset syövät mielellään talkkunaa ja maistuu se aikuisillekin. Ilmoittakaa sitten montako kiloa talkkunaksia oli.”

Eemil hoiti Kuopion aikanaan koulukortteerin vuokraamisen sisaruksilleen ja maksoipa osan sen vuokrastakin. Koululaisille palkattiin taloudenhoitaja huolehtimaan kaikin puolin heidän ylläpidostaan. Tehtävään tarvittiin luotettava henkilö, joka nautti kaikkien luottamusta ja viipyi Makkosilla pitkän aikaa. Eemil ihmetteli nyt ”Yhäkö se Helena Huikarinen jaksaa koululaisia huushollata? Kenenkään Te sitten saatte kotimieheksi. Olisiko se postineidin sisar liian ylhäinen pyytää siihen vai oletteko jotakuta muuta ajatellut?”

Mamman kirje ja talkkunakset saapuivat Turkuun lokakuun puolivälin tietämissä. Eemil kertoi 22. lokakuuta niitä jo kerran keitetynkin ja hyvältä maistuivat. Nyt oli käynyt selväksi, että Karttulan kunta haastoi Mamman käräjille Henrikin aikanaan tekemän

kontrahdin johdosta. Mamma oli lähettänyt haasteen Turkuun ja Eemil kirjoitti nyt sen johdosta:

”Palautan tämän mukana manuukirjan ja Albertin kirjeen. Manuukirjan perusteella ei osaa vielä vastinetta kirjoittaa. Kehottaisin mammaa tiedustelemaan nimismies Zimmermannilta eikö hän ottaisi ensi käräjissä ollakseen tässä asiassa mamman asiamiehenä. Kun asia on riita-asia eikä rikosluontoinen, niin ei mikään estä häntä siinä olemasta Mamman asiamiehenä, jos vaan itse tahtoo olla. Asiassa ei tarvitse ensi kerralla vielä vastata mitään muuta kuin sanoa, että Mamma ei katso olevansa velvollinen Heikki Makkos-vainajan oikeudenomistajana suorittamaan kunnalle mitään korvausta siitä, että kunnalta on kielletty Savikosken myllyssä tullitta käyttää vaivaisten elot eikä myöskään antamaan vastedes sellaista vapaata jauhatamisoikeutta. Jos kunnan puolesta jätetään jokukaan paperi kanteen perusteeksi tahi selvittämiseksi, niin Mamman asiamiehen vastattuaan nuo edellä mainitut sanat on pyydetävä lykkäystä antaakseen niiden johdosta enemmän vastinetta. Ja asian oikein käyden pitäisi mielestäni lykkäys tulla. Sitten seuraaviin käräjiin kirjoitan täydellisen vastineen joka kohtaan ja ehkäpä Albertinkin silloin sopii tulla vastaamaan.”

”Ellei Nimismies Zimmermann ota ollakseen asiamiehenä, niin luulen että Kallekin saa toimitetuksi sen mitä tällä kertaa tarvitaan,

jos ei Yrjökään sattuisi kotosalle. – Muuta siihen asiaan ei tällä kertaa osaa sanoa. – Kyllähän ne karttulalaiset ennen ovat tällaisissa asioissa jääväneet lautamiehensä, vaikkei se niin tarpeellista ole. Kyllä kai ne Mamman puolesta saavat istua tätä asiata. Tuomarihan se on joka asioita kuitenkin käsittelee ja Hovioikeuden päätös, jota vasta saattaa ruveta uskomaan.”

”Toisen pyhän seutuun rouhasti reumatismi niin että olin sangen vaikeata seuraavina kahdena päivänä istua Hovioikeudessa, minkä vuoksi täytyi silloin keskiviikkona jäädä sieltä pois ja olen sitä menoa ollut kotimiehenä. Viime viikon perjantaina ja lauantaina otti niin koville että en kyennyt sängystä ylös. Nyt kumminkin tuntuu jäykkyys vähenevän niin että toivottavasti ensi maanantaina kykenen Hovioikeuteen. Hieronnalla on koetettu saada reumatismia haihtumaan ja olen vähin nauttinut sisällisiäkin lääkkeitä. – Muutoin olemme olleet terveinä. Sigridillä on kumminkin ollut jokin sisäinen paise kurkun ja korvan seutuvilla. Jodilla on hän sitä parannelut ja lämpimillä kääreillä.”

31. lokakuuta Eemil jälleen muistutti mamma vanhan 850 markan vekselin uusimisesta Kuopion Pohjoispankissa 6. marraskuuta. Ohjeet Mammalle olivat aikaisempien kaltaisia ja paperit hänen oli lähetettävä Kuopioon kaupunginvouti Saloniukselle. ”En ole varma mahtaneeko tämä kirje oikeassa ajoin joutua Teille, kun näkyvät ryssän esimerkkiä seura-

ten hommaavan yleistä työlakkoa rautatiellä ja muillakin aloilla Suomessa. Lähettäkää vekseli ja valtakirja kuitenkin kaikessa tapauksessa heti kun olette tilaisuudessa Saloniukselle Kuopioon. – Terveinä olemme täällä olleet. Reumatismi vaan on hiukan silloin tällöin nikerrellyt selkääni. – Kohtapuoleen Tekin saatte uudet palvelijat ja sitten kai Te pian lähdette matkalle. Tervetuloa vaan.”

Venäjällä tapahtumat lähtivät liikkeelle, kun Pietarin työläiset marssivat 22. tammikuuta 1905 Talvipalatsille viemään Nikolai II:lle anomusta lakiasäättävän kokouksen koollekutsumisesta. Tsaari ei kuitenkaan ottanut vastaan marssijoita. Marssijat otti vastaan sotaväki kivääreineen. Sotilaat avasivat tulen ja tuon verisunnuntain seurauksena toista tuhatta marssijaa surmattiin ja useita tuhansia haavoitettiin.

Verilöylyn seurauksena työväestön kuohunta kasvoi ja muuttui v. 1905 vallankumousyritykseksi tarkoituksena demokraattisten uudistusten toteuttaminen ja tsaarin vallan kaataminen. Elokuun 6. Venäjän hallitus julkaisi manifestin neuvottelevan valtakunnanduuman perustamisesta. Tämän tarkoituksena oli vallankumouksen heikentäminen.

Kuohunta laajeni, kun 25.10. Venäjän rautatieläisten liitto julisti lakon kaikille rautateille. Lakko laajeni saman tien yleislakoksi koko Venäjän valtakunnassa. Yleislakkoon otti osaa yli 2 miljoonaa työläistä. Tämä sai tsaarin taipumaan. Lokakuun 30. päivän manifestissaan hän lupasi saattaa voimaan perustuslaillisen valtiosäännön ja kutsua kokoon valtakunnankokouksen, duuman, jolla olisi myös lainsäädäntövaltaa.

Lokakuussa lakkoliike alkoi levitä Venäjältä Suomeen. Rautatiet menivät lakkoon ja siitä lakot levisivät edelleen. Suomi joutui poliittiseen kriisiin, jossa työväenliike ja perustus-

lailliset yhdessä vaativat myöntäväisyyssmiesten muodostaman senaatin eroa. Se tapahtuikin 30. lokakuuta. Samana päivänä Suomessa alkoi Suurlakko. Hyväksyttiin suurlakko-ohjelma, jossa vaadittiin puhe-, paino-, koontumis- ja yhdistymisvapautta, perustuslakia säättävän kansalliskokouksen kokoon kutsumista uuden perustuslain säätämistä varten, yksikamarista eduskuntaa ja äänioikeutta kaikille 21 vuotta täyttäneille sekä bobrikovilaisien virkamiesten erottamista. (jatkuu)

Tampereella Raatihuoneen parvekkeelta luettiin 1.11.1905 ”Punainen julistus”. Julistuksessa porvariston poliitikot tuomittiin. ”Ne kurjat matelijat, jotka venäläistä virkavaltaa pokkuroiden ovat onnistuneet pääsemään kotimaiseen hallitukseemme jäseniksi, ja jotka muodostaessaan tuon hallituksen,... erotkoon heti toimestaan.”

Kun työväestö oli antanut Punaisen julistuksensa, perustuslaillisille tuli kiire. He halusivat lopettaa lakon mahdollisimman nopeasti. Kun rautatiet olivat lakossa, he vuokrasivat ”Vapaus” nimisen laivan jolla he matkustivat tsaarin luokse Pietariin. Tsaarin marraskuun julistus 4.11. lopetti suomalaisten kutsunnat Venäjän armeijaan. Helmikuun manifestin täytäntöönpano keskeytettiin, samoin kumottiin Bobrikovin säätämät diktatoriset asetukset. Tämä riittikin perustuslaillisille. Perustuslaillisten irrottua lakosta Suurlakko oli lopetettava 6. marraskuuta. Tästä alkoi pitkälinen poliittinen kamppailu niiden demokraattisten uudistusten saamiseksi, mitä ei Suurlakossa vielä saatu. (Wikipedia)

Kun mammalta 10. marraskuuta oli tullut Turkuun lakon johdosta huolestunut kirje, Eemil kiirehti jo 13. marraskuuta vastaamaan hänelle. ”Teillä näyttää olevan hätä meistä täällä. Ei meille tapahtunut mitään väkivaltaisuuksia. Lakko alkoi täällä lokakuun viimeisenä päivänä. Alkajaisiksi ryhtyi viikin-

kihienosto väkivallantekoihin ja raakuuksiin hovioikeudenneuvos Falckia ja asessori Rosbergia vastaan nähtävästi syystä, että nämä olivat Hohentathalia hovioikeudessa tuomitessa äänestäneet kuolemanrangaistusta. Työmiehet kumminkin suuttuivat siitä, että viikinkiherrat ryhtyivät väkivaltaisuuksiin, minkä vuoksi työmiehet muodostivat suoje-lusjärjestön henkilön ja omaisuuden suojele-miseksi. Kun työmiehet sitten, viikinkien taas uhatessa väkivaltaa, panivat kovan kovaa vastaan ja uhkasivat viedä johtajan Aurajo-keen, niin talttuivat viikingit lopulta, ja lakko jatkui sitten rauhallisesti, kunnes se maanan-taina 6. p^{nä} alkoi ruveta loppumaan, ja loppui sitten 7. p^{nä}.

Torstaina, 2. päivän iltana ilmoitettiin kum-minkin, että perjantaita vasten tultaisiin hovioikeuden virkamiehille tekemään väkival-taa. Sen vuoksi siirryin siksi yöksi pois ko-toa. Mitään ei kumminkaan tapahtunut. Kun olin vielä heikko reumatismikohtauksen jäl-keen ja hermoni kiihtyneet, niin läksin per-jantaitaamuna erääseen lähellä Naantalia ole-vaan maakartanoon, jonka omistaa eräs näitä hovioikeuden virkamiehiä. Siellä oli hyvin levollista ja rauhallista. Viivysin siellä tiistai-hin 7. päivään ja voimistuvin hyvin. Keski-viikkona 8. p^{nä} alkoivat sitten istunnot hovi-oikeudessa. Tähän asti ei lakko ole vielä vai-kuttanut mitään muutoksia hovioikeuden kokoonpanossa, mutta kunhan se uusi ruotsa-lainen senaatti ryhtyy hallitsemaan, niin kai

me suomalaiset saamme lähtöpassin ja hovioikeus miehitetään ruotsinmielisillä. Sitten täytyy taas koettaa saada joku pikku virka jossakin kolkassa maata hengen pitimiksi ja perheen elatukseksi.”

”Saloniukselta en ole vielä saanut tietoa vekselin järjestämisestä. Mutta olen varma että hän on sen selvittänyt, niin että Te ette tarvitse olla siitä huolissanne. Kirjoittakaapa kuka oli oikeudessa puolestanne vastaamassa ja milloin aiotte lähteä matkalle tännepäin. Lähettäisin Teille mielelläni matkarahan lisää, mutta nyt on siitä puute. Ensi kuussa vasta saan hiukan enemmän.”

Tilanne Turun hovioikeudessa alkoi olla siinä määrin huolestuttava, että mamma tarjosi Eemilille mahdollisuutta muuttaa Savikoskelle, mikäli joutuisi pois virasta.

Joulukuun 17. Eemil kiitti mammaa tarjouksesta, jonka tämä oli tehnyt. ”Siltähän se näyttää, että tämä paikka täällä hovioikeudessa tulee jätettäväksi, kun kerran Oikeustoimituskunnan päällikkö on yksityisesti kehottanut muiden muassa hovioikeuden nykyistä sihteeriä eroamaan virastaan. Toimettomaksi en siltä aio jättäytyä ja sopivaa tointa ei ole muualla kuin kaupunkipaikoissa. Sen vuoksi ei taida tulla Savikoskelle muutostakaan mitään. Eroa en ole vielä pyytänyt. Olen odotellut mitä ylemmät virkamiehet tekevät ja menettelen sitten asianhaarojen mukaan. Hovioikeudesta on nimittäin tehty ehdotus, että työn paljouteen nähden on täällä sijaa ja

työtä entisillekin. Ehdotus tuskin saanee hallituksen suostumusta koska erotetut lienevät panneet ehdoksi, etteivät he tule paikoilleen muussa tapauksessa, kuin että kaikki nykyiset ovat hovioikeudesta poissa, ja näiden mielinouteet tietysti ovat seurattavat, kun he ovat viikinkejä, joiden yhteisenä ja yksinomaaisena laidunmaana Turun Hovioikeus on vuosisadat ollut.”

”Rumaa ja ikävää on tämä syksy tähän asti ollut. Pilvistä ja kosteaa. Tänään on kirkas päivä monesta ajasta ja 3 astetta kylmääkin. Joku päivä sitten oli tosin 6 astetta, mutta silloin oli pilvessä. Eilen satoi sen verran lunta, että ajurit ovat tänään vaihtaneet rattaat rekeen. Noiden epäsuotuisain ilmojen vuoksi kai lie meidänkin lapset sairastelleet. He ovat jokainen olleet kurkkutaudissa, ei kumminkaan mädässä. Leila sai olla sängyn päällä useita päiviä ja vasta tänään on ensimmäistä päivää ylhäällä.”

”Armas! Lienethän saanut paketin ja siinä housut. Elleivät housut ole niin pitkät, ettei niistä tule Sinulle, säilytä ne toistaiseksi minun varalleni. Annan ne Sinulle siinä tapauksessa, että niistä tulee Sinulle housut, muussa tapauksessa pidän ne itse.”

”Turussa 22. joulukuuta 1905 Rakas Mamma! Onnellista Uutta vuotta. Terveyttä ja voimia!”

”Vuosi on taas vierähtämässä. Mitähän uusikin tuonee mukanaan? – Monet suuret

kiitokset Mammalle lähetyksestänne. Kyllähän ne voit ja kinkku makealle maistavat ja kengät myös tulevat tarvituiksi. Olihan meitä monet jouluksi muistanee. Elli-mosterilta ja muualta Kuopiosta tuli paljon joululahjoja. Viipurilaiset sekä Kuuno ja Laina muistivat korteilla. Viipurilaiset lienevät sitten kumminkin katuneet korttinsa lähettämistä, koska eilispäivänä ”jänistivät” lähettämällä toisen onnittelukortin jäniksen kuvalla.”

”Mammalla kai oli nyt enemmän joukkoja joulun, kuin pitkiin aikoihin tähän astia. Uuno kai jo lie matkustanut. Hänhän tavallisesti saa niin lyhyet lomat. – Panemme tähän kolme Einon valokuvaa. Yksi niistä on Mammalle ja toiset Ellenille ja Yrjölle. He kun ovat Einon kummeja.”

”Nyt tuli vihdoinkin täälläkin talvi. Reellä ovat parina päivänä ajaneet ja pakkasta on ollut eilen ja tänään aina 15 astetta. Terveinä olemme muutoin olleet paitsi Leila, jolla on ollut vaikea korvatauti. Taas on hän Sigridin kanssa lähdössä lääkäriille. On se nyt kumminkin jo rauhallisempi. Voikaa hyvin. Terveisemme. Eemil”

”Minäkin lisään tähän muutaman rivin. Ensiksikin suuri kiitos voista ja kinkusta sekä kengistä ja sitten vielä pölyliinoista ja kirjoista, niihen mukana. Mainitsen vielä ne joululahjat, jotka Eemililtä jäi mainitsematta. Saimme nim. siitä puodista, jossa teemme kauppoja, suuren rinkelin lahjaksi, etten koko pyhiksi tarvinnut muuta vehnästä ostaakaan.

Eilen saimme sitten vielä Kuopiosta lipeäkalaa. Nyt en ehdi muuta, kun täytyy mennä lääkäriin Leilan kanssa. Sydämelliset terveiset teille kaikille Sigridiltä”

Vuosi vaihduttua Eemil muisti tammikuun 1906 puolivälin tietämissä kirjeellä Mammaa, joka oli jäänyt yksin joululomalaisten matkustettua kukin taholleen. ”Taidatte taas olla aivan yksin kotona, kun Yrjökin kuuluu olevan Kuopiossa. Elli Salonius nimittäin kirjoitti tavanneensa häntä.”

Terveystilanne Turussa oli Eemilin mukaan kohtalainen. Lapsista tosin Leila sairasti korvaansa ja oli jouduttu käyttämään lääkäriä. Eemiliä itseään vaivannut reumatismi oli helpottanut, ja hän sanoi jaksavansa istua Hovioikeudessa sen puolesta, ”ellei muita esteitä siellä ololle väliin tule”.

Tärkeämpiä käsiteltäviä asioita olivat tukki-kauppa, myllyn kunto ja uudet palkoilliset, joista Eemil kirjoitti: ”Miten, onko se tukki-kauppa tapahtunut tahi oletteko saaneet Leinoselta rahoja? Näistä kysyn sen vuoksi kun se laina siellä Kansallispankissa lankeaa Maaliskuulla ja minulla on perin vaikea hankkia tarvittavia korkorahoja siihen.”

”Yrjö kirjoitti tuonnoin, että mylly vaatisi korjausta. Oliko siinä paljonkin korjattavaa ja joko se on tehty? Onko ollut myllymiehiä ja puun sahuuttajia? Minkälaista palvelusväkeä onnistuitte saamaan tänä vuodeksi?”

Kirjeensä lopussa Eemil tarkasteli Turun säätilannetta: ”Ihmeen leutoa on tämä talvi tähän asti täällä ollut. Jonkun kerran joku aste pakkasta, useimmiten osoittaa lämpömittari nolla tahi yksi aste lämmintä, kuten tänäänkin. Lunta on sen verran, että kaduilla ja kujilla voi reellä ajaa, mutta metsään ei ole reellä menemistä.”

Seuraava kirje oli päivätty 31. huhtikuuta 1906. Aluksi Eemil pahoitteli vastauksen viipymistä Mammalle kirjeestä, joka oli tullut jo 18. huhtikuuta. Mamma oli käynyt Turussa. ”Hauska oli kuulla, että matkanne saitte tehdä terveenä ja että olonne täällä meidänkin luonamme oli hauskuudeksi.”

”Meidän elämämme menee entistä hiljaista kulkuaan. Lapsetkin ovat olleet terveinä. Ulkona myyräävät päivät päästään, kun ilmat sen sallivat.”

Tulevaan kesään varautuminen oli tehtävä ajoissa. Tällä kertaa turkulaiset luopuivat Savikosken kesästä. Eemil näet kertoi, että ”pari viikkoa sitten kävin vuokraamassa meille kesäasunnon Luonnonmaa nimisellä suurella saarella Naantalin vastapäätä Saksilan talosta, noin 2 kilometriä Naantalista. Talo ei ole varsin meren rannalla, ehkä sama matka rantaan, kuin mäeltä sahajauhopakalle.

Saamme sieltä suuren salin, 4 sylinen, pienemmän kamarin ja keittiön, huonekalut ja ison osan makuuvaatteita. Näistä on maksettava 90 markkaa kesästä. Puut on ostettava.

Niihin menee noin 12 markkaa. Maitoa saamme talosta 25 penniä kahdelta litralta, muita ruokavaroja Naantalista, jossa talon maitotyttö käy joka päivä ja jossa ruokatavarat ovat halvemmat kuin täällä Turussa. Samaa taloon, mutta eri rakennuksiin tulevat kesäksi asumaan Maisteri Järvisen ja opettaja Kärnän herrasväet.

Mutta milloin tuo kesä joutuneekaan. Täällä on tämä maaliskuu paljon enemmän talvista kuin tammi- ja helmikuu. Yöt ovat hyvin kylmiä ja lunta satelee lomaan.”

Kuten tavallista, kirjeessä saivat osakseen huomiota sekä Savikosken laitokset että Maria-äidin taloudellinen tilanne. ”Lienehän se laina tullut järjestetyksi siellä Kansallispankissa. Armakselle lähetin siihen tarkoitukseen 250 markkaa, kuten hän pyysi. Rahoista juohtuu mieleen Matti Leinonen [Nissilässä]. Tokko hän sen siitään on antanut kuulua itsestään mitään hiiskausta.”

”Myllyjutun paperit lähetin eilen Albertille ja pyysin hän antamaan lähemmät ohjeet ja neuvot jotta asia tulisi samaan suuntaan edelleen ajetuksi, kun se oli aloitettukin. Albertin näkyi siihen vastineen kirjoittaneen. Siitä ei ollut minulla tietoa silloin kun pyysin papereita tänne nähtäväkseni. Kaiketi Albert nyt piakkoin asiasta Teille kirjoittaa. Mene telkää sitten Albertin ohjeiden mukaan.”

”Mielestäni nimismies Zimmermann voi juttua edelleen ajaa. Kunta nähtävästi koettaa

nyt saada toteen näytetyksi kuinka paljon se on jauhattanut. Maman asiamiehen pitäisi kunnan vierailta miehiltä oikeudessa kysyttää onko elojen myllyssä käyttäjät näyttäneet mammalle kunnan antaman valtakirjan siihen että heidän jauhattavansa elot ovat kunnan, sillä eihän mamma ole ollut velvollinen jokaisen, joka sanoo hänellä olevan kunnan eloja, jauheita tullitta jauhattaa. Kuten sanottu menetelkää kuitenkin Albertin ohjeiden mukaan, jottei syntyisi ristiriitaisuuksia.”

Huhtikuussa turkulaiset saivat iloisena yllätyksenä mammalta korillisen Savikosken tuotteita, joista oli aika mainita kiitoskirjeessä 12. huhtikuuta. ”Suuri kiitos voi- ja sianlihalähetyksestänne. Se saapui jo joku viikko sitten, vaikka ei ole tullut siitä aikaisemmin kiitetyksi.”

”Viime kirjeessäni taisin mainita että täällä oli vielä täysi talvi ja rekikeli. Niin oli silloin, mutta nyt on puoleentoista viikkoon jo aivan toisin. Lumi on sulanut kerrassaan, jossakin pimentopaikassa on vähän jäätikön rippeitä. Kadut ovat kuivat. Aurajoki luo jäätään. Ilma on ollut niin lämmin että on ollut 13 astetta lämmintä varjossa.”

”Mahtaakohan Armas tulla pääsiäiseksi kotiin vai saanetteko viettää pääsiäisenne yksin. Minulla on myös jo tänään ensimmäinen päivä pääsiäislomaa ja sitä on 10 päivää. Se on vaan sellaista lomaa että Hovioikeudella

ei voi istua, mutta kotitöitä on sitä runsaammin.”

Mammalla ja Karttulan kunnalla oli ollut erimielisyyttä kunnan oikeudesta jauhattaa ilmaiseksi Savikosken myllyssä. Sopimus oli Henrikin peruja eikä Maria halunnut sitä jatkaa. Kunta vei asian käräjille, mutta se näyttää kuivuneen kokoon, päätellen Eemilin kirjeestä Mammalle 4.5. 1906 vastauksena 28. huhtikuuta saapuneeseen Maman kirjeeseen.

”Vai siihen se tällä kertaa raukesi se kunta-laisten juttu. Albert kai aikanaan lähettää sen pöytäkirjan. Kirjoittiko hän samalla että jos kunnan miehiä ilmoitetaan todistajoina, niitä vastaan olisi tehtävä jäävimuistutus? Onko kuulunut että kuntalaiset aikoisivat alkaa jutun uudelleen? Näihin kysymyksiin voisi Armas vastata kun hän tulee kotona käymään.”

”Tämän kuun 13. pnä lankeaa kansallispankin 850 markan vekseli. Sen järjestämistä varten panen tähän vekselin ja valtakirjan. Vekseliin pyydän Maman kirjoittamaan nimensä etu- ja takasivulla oleville viivoille, valtakirjaan olisi myös kirjoitettava nimi ja sen alle sinetti. Päivämäärät molemmissa saavat jäädä Saloniuksen täytettäviksi, jolle lähettänette paperit mukana seuraavassa kuoressa.”

”Sourussahan näkyy pääsiäisenä olleen suuri tulipalo. Eivätkö he palon jälkien parantami-

seksi tule tarvitsemaan sahaustaa paljon puita?”

”Mainitsitte kirjeessänne ruotsalaisten ja muiden muukalaisten nimien muuttamisesta suomalaisiksi Snellmanin juhlaan. Täällä päin ovat aikoinaan ruotsikkopapit ja muut virkamiehet panneet suomalaisille muukalaisia nimiä. Mutta nyt näkyvät useat heistä karistavan sen kuoren yltään. Eiliseltsaan oli ilmoitettu Turun nimenmuuttokomitealle lähes 600 nimenmuuttoa. Hovioikeudessa tulee tapahtumaan 14 nimenmuuttoa. Sitten jää vielä 7 muukalaista nimeä meidän 40 miehen joukkoon.”

Eemilin alkuvuodesta tekemä kesälomapaikan varaus täyttyi Saksilassa, josta ensimmäiset kuulumiset Mammalle Sigrid päiväsi 23.6.1906. ”Täällä sitä nyt me tällä kertaa vietämme kesäämme Luonnonmaalla aivan vastapäätä Naantalia, vartti tunnin soutuamatkan vaan. Meillä on täällä hyvin mukava asunto ja hauska muuten, se vaan on ikävä ettei järveä näy taloon. Armashan se tietää kertoa täältä lähemmin hän kun jo kävi täällä.”

”Lasten hinku[-yskä] on parantunut täällä maalla ollessa jo niin ettei se enää tee heille paljon yhtään haittaa. On niin hauska kun Eemililläkin nyt on loma kesä- ja heinäkuussa, kun saamme kaikki olla täällä yhdessä nauttimassa kesästä.”

Sigridin äiti ja Elli-moster olivat tulossa Kuopiosta Luonnonmaalle, minkä johdosta Sigridillä oli pyyntö Maria-anopilleen: ”Kun he tämän kuun lopulla lähtevät sieltä tänne päin, olisin sen tähden pyytänyt jos teillä mamma siellä olisi otra jauhoja että olisitte hyvä ja postin mukana lähettäisitte heille että he sitten toisivat ne tänne. Täällä kun ei saa ostaa niitä kun ne ei täällä niitä käytä. Tekisi mieli saada jolloinkin pannu rieskaa. Ellei tästä nyt vaan liene kovin suurta haittaa tästä hommasta.”

”Lapset ovat täällä keksineet pienen mäkitörmän jota kutsuvat mamsselin mäeksi ja sitten on vielä talon koira aivan Apen näköinen ja se on heistä hauskaa. Näkee että Karttula on heillä mielessä.”

Eemil kiirehti elokuu virkapaikalleen, mutta muu perhe jäi vielä Saksilaan. 2. elokuuta kirjeessään hän kiitti Mammaa heinäkuussa saadusta kirjeestä ja kertoili kuulumisia kesäloma-ajalta. ”Kiitos myös ohrajauhoista, jotka aikaisemmin saapuivat.”

”Minun kesälomani on nyt lopussa. Eilen olin jo palveluksessa. Joukot jäivät maalle vielä. Käyn heidän luonansa sunnuntaisin. Nämäkin päivät 30 astetta Cels. varjossa ja iltaisin klo 10 aikaan 20 ja hiukan yli, niin että kyllä tarkenee. Kuivuus on hiukan tehnyt maamiehille haittaa, mutta ei kumminkaan niin paljon kuin siellä sisämaassa päin, on nimittäin silloin tällöin kulkenut joku ukkoskuuro.”

”Kesäasuntoomme olemme olleet hyvin tyytyväisiä. Aika kului kaikin puolin hyvästi. Lapsetkin, joilla oli hinku maalle muuttaessa, rupesivat siitä heti paranemaan vähitellen niin että nyt ei tiennyt muista mitään kuin Väinöstä, joka saattoi monta kertaa vuorokaudessa tavallisesti yöllä yskiä hingun tapaan. Lasten aika meni vaan marjan etsinnässä. Hiukan saivat mansikoita, mustikoita hyvinkin runsaasti ja nyt viimeksi vattuja jotakuinkin. Vaihteeksi sitte taas puuhailivat meren rannalla soudellen ja uittaen laivojaan.”

”Metsämansikoita saatiin hyvin vähän. Kerran vaan oli niistä marjamaitoa. Sen sijaan runsaasti puutarhamansikoita, joita lapsetkin söivät mielellään. Alussa maksoivat 60 penniä litra, sittemmin 55 penniä. Vattuja söimme viime aikana kovasti. Ne ovatkin täällä päin hyviä. Ei ihmeeksikään ainoatakaan matoa. Niistä maksettiin 40 penniä litra. Messimansikat ja lakat ovat täällä aivan tunte mattomia. Sen vuoksi lapset aina sanoivatkin että meidän pitää mennä Karttulaan, jotta saataisiin enemmän marjoja. Kyllä heillä on Karttula muistissa.”

”Asuntomme luona on eräs kunnas. Sitä he kutsuivat Mamselmäeksi, siinä kun vielä kasvoi tavallista runsaammin mansikoita. Talossa on myös koira ja se sai aluksi Apen nimen, olikin hyvin apen näköinen.”

”Minä puolestani ihanimmilla ilmoilla soudatin itseni lähellä olevalle tuomari Sandeliuk-

sen tilalle, jossa oli pienehkö kylpylaitos ja otin siellä savi- sekä mänty- ja suolakylpyjä. Savi on siellä vielä parempaa kuin kuuluisa Naantalin savi ja sitte oli erittäin tottunut kylvettäjä hieroja, niin että vaikutukset ainakin nykyään tuntuvat suotuisilta.”

”Tämän kirjeen pitäisi saapua Marian nimipäivänä. Olkoon vaan onneksi! Mutta mitenhän käyne kun junain kulku nykyisten rauhottomuuksien vuoksi epävarmaa. Jukan-kin piti niin kuin tänä iltana tulla tänne päin eräälle tarkastusmatkalle, mutta tänään sain kortin, jossa peruuttaa tulonsa joutuakseen kotijoukkojaan rauhoittamaan. Jukka nimittäin on Helsingissä. Mainitsee jysähtelevän kauheasti.”

Eemilin ja Sigridin perheen vahvuus lisääntyi 24.8. yhdellä. iloisesta tapahtumasta Eemil kirjoitti 25. elokuuta: ”Eilen perjantaina klo 8.15 illalla syntyi meille pikku tyttö. Tyttö on terve ja Sigrid voi myös tilaansa nähden hyvin. Sigrid on kotona eikä kuten ennen tällaisissa tilaisuuksissa laitoksella. Kaikki meni hyvin ja parin tunnin kuluessa. Tyttö painoi 3 kiloa 150 grammaa. Ehkä mamma on hyvä ja ilmoittaa tästä uutisestamme toisille siellä kotona oleville, joita lienevät Dahlit, Ellen ja Armas, kun emme ole kuulleet että he olisivat pois matkustaneet. – Maalta palasivat joukot viime viikon torstaina.”

”Minulla olisi seuraava pyyntö. Voisikohan Mamma sen täyttää. Tekisi mieleni saada joku kymmenkunta kiloa suolatuita muikku-

ja. Jos Mammalla olisi sen suuruinen astia, joka joutaisi pitemmän ajan olla täällä, tahi ellei sellaista olisi, niin pyytäisin sen ostamaan ja lähettämään joko Savonlahteen tai Mustolaan pyynnöllä että suolaisivat siihen muikkuja ja sitte joko toisivat tahi Mamma antaisi noutaa muikut Savikoskelle ja Mamma hommaisi ne rahtitavarana tulemaan tänne ja ilmoittaisi niiden hinnan. Minä sitten lähettäisin täältä rahat. Kaiketi Armas voit tässä puuhassa jonkun verran auttaa Mammaa.”

Muikkutilaus toteutui, mistä Eemil kiirehti kiittämään 9. syyskuuta päivätyllä kirjeellä. ”Monet kiitokset lähettämistänne muikuista! Ne ovat olleet oikein maukkaita, olemme syöneet niitä suurella ruokahalulla. Kun Ellen kirjoitti niiden lähettämisestä, niin hän ei maininnut mitään niiden hinnasta. Ilmoittakaapa mitä ne maksoivat.”

”Sigrid on parantunut nopeaan ja pikku tyttö on ollut hyväjuoninen. Sillekin olisi kohta nimi annettava. Mahtaisitteko päästä sieltä ristiäisiin? Emme ole vielä määränneet päivää. Odotamme Hanna Järvistä kotiutuvaksi Kuopiosta, sillä olemme aikoneet pyytää häntä kummiksi.”

”Nythän Te olette siellä taas yksin, kun Ellen ja Armaskin jo ovat lähteneet ja saattaa mennä kauvan ennen kuin Yrjöäkin kotiutuu, kun syksy näyttää suotuisalle maanmittarien töille. Täällä ainakin on tämä syksy ollut erittäin lämmintä eikä ole juuri satanutkaan.”

”Millainen tuli Mammalle vuodentulo? Montako lypsävää voitte heinäin ja rehujen puolesta viedä talven yli?”

”Armakselta oli pyhän tienoossa kirjekortti, pyysi kirjoja. Kuuluu rupeavan lukemaan oikeustutkintoa. Aikaisemmin kirjoitti Armas siitä metsänkaupasta ja hinnasta. Oliko metsä meidän puolelta tarkkaan luettu? Vieläkö sahalle riittää tänä syksynä töitä?”

”Armas tiedusteli tuossa aikaisemmassa kirjeessään toisesta Mamman vekselistä. Ne ovat molemmat 850 markan suuriset. Ensimmäinen niistä lankeaa maksettavaksi Yhdyspankissa marraskuun 14. päivänä. Jos aiotte sen sinne suorittaa, niin ilmoittakaa minulle siitä että en tarvitse sitä vasten muutoin puuhata.”

Mamma ei ehtinyt Turkuun ristiäisiin, jotka pidettiin syyskuun viimeisenä päivänä. Eemil niistä kertoi 1. lokakuuta kirjeessään: ”Muuta erikoisempaa ei ole minulla kerrottavaa kuin että eilen annettiin ’pikku tikkolle’ niin kuin Eino on häntä kutsunut, nimi ja saikin tyttö kokonaista kolme nimeä: ’Siiri Irja Oliivia’. Ensimmäisellä nimellään hän on tietysti äitinsä kaima, Irja on hänen oma nimensä ja kutsutaan siis Irjaksi, Oliiviana on hänen mummunsa, Elli musterin ja Aina musterin – Albert Saloniuksen rouvan kaima. Kummeina olivat tuomari Laaksovirta ja hänen rouvansa, Hanna Järvinen sylikummina sekä poissa olevina maisteri Järvinen ja Armas setä. Irja on kyllä ollut terve ja nukkunut

hyvin, mutta painonsa ei ole lisääntynyt aivan säännöllisessä määrässä. Toisillakaan lapsilla ei ole ollut mitään erityistä tautia, heidän vatsansa vaan eivät ota ollakseen oikein reilassa, valittavat silloin tällöin kipuja, jotka kumminkin kohta menevät ohi. Kalpeina tahtovat vaan olla.”

”Armakselta oli joku päivä sitten kirje. Eipä ollutkaan onnistunut saamaan ensimmäistä asuntoaan mieluista, oli jo muuttanut toiseen. Kaiketi hän siitä pian Teillekin kirjoittaa, ellei lie jo sitä tehnyt.”

”Armaksesta juohtui mieleeni että kirjeesänne epäilitte hänen ottaneen huonon alan, kun suomalaisilla juristeilla ei ole tulevaisuutta. Tosinhan sitä ei osaa tulevaisuutta ennustaa ja siltä asiat nykyhetkellä näyttävät, kun suomalaisten tuomarein viroista pois saamiseksi ei riitä voimassa olevat lait, vaan täytyy ryhtyä poikkeuslakeja laatimaan. Mutta siihen mennessä kun Armas on tutkintonsa suorittanut saattavat asiat olla aivan toisin. Riippuu siitä aivan miten suomalainen kansa on valveillaan ensi maaliskuussa tapahtuvissa vaaleissa uuteen eduskuntaan. Jos suomalainen kansa valitsee edustajoin, jotka tahtovat viskata ruotsalaisen ylimysvallan syrjään sen hartioilta, niin suomalaisillakin tuomareilla on tulevaisuus. Täällä Länsi-Suomessa ja Hämeessä näkyy kansa olevan siihen heräämässä ja jonkun verran on siitä havaittavissa oireita Etelä-Pohjanmaalta. – Miten sitte vaalien aikana käynee. Ehkä viikinkien

onnistuu sillä perustuslaillisuuden kaapullaan pimittää kansan silmät.”

Syksyn ja muikunkudun koittaessa ovat tuota herkkua Mammalta lapset herkästi pyytämässä. Ihmetystä herättää minkälaisesta muikunpyynnistä Karttulassa oli kyse ja moniako kalastajia sitä harrasti. Lokakuun 19. Eemil kiirehti kirjoittamaan: ”Suuret kiitokset koirastanne ja kirjeestänne t.k. 14. pltä. Mitäs Te arvelitte kun niin paljon herkkuja kerrallaan panitte tulemaan. – Kori saapui hyvässä kunnossa, ei ollut mätiherkkupurkkikään mennyt rikki. Meillä on nyt niistä evästä pitkäksi aikaa. – Kun kori saapui, niin arvelimme täällä että olitte lähtenyt jo kotoa ja lähettänyt korin edeltäpäin tänne jääden itse Hämeenlinnaan.”

”Kirjoititte reumatismin vaivaan niskaanne. Hieronta kai sille olisi parasta, ainakin minulle se on tehnyt hyvin hyvää. Oletteko koettanut. Lineekö siellä kunnollista hierojata. Antakaa nyt muokata itsenne terveeksi, jotta kykenette lähtemään sitte matkalle. Tämä aika olisi ollut sään puolesta sopivaa, kun olisi muuten soveltunut. Täällä ainakin on ollut hyvin lämmintä näin syysilloiksi, 8-10 astetta ja sadetta aivan vähä, jota muutoin Turussa on runsaasti. Vähä lie sielläkin sadellut, koska kirjoitatte veden olevan puroissa vähänä.”

”Muutoin on ollut vointimme hyvä paitsi että Eino viime pyhän seutuun sairastui munuaistulehdukseen ja on ollut siitä saakka

sängyssä eikä ole saanut nauttia muuta kuin paljasta maitoa. Nyt on ehkä hiukan parempi. Virtsa on tullut jo melkein kirkkaaksi. Aluksi se oli portteria. Sigrid kävi taas tänään hänen tähdensä lääkäriä, mutta ei ollut lääkäri vielä luvannut muuta ravintoa kuin maitoa, ja merkittävää kyllä ei poika juuri paljon muuta tahdokaan. Maanantain oli lääkäri taas kutsunut vettä tutkiaksensa. Taudin oli otaksunut tulleen vilustumisesta kuultuaan ettei ole ollut tulirokkoa eikä kurkkumätää. En tiedä olisikohan ehkä se keväällinen hinku voinut vaikuttaa taudin.”

”Otavasta huomasin joku aika sitten että Karttulan kuntakokouksessa tulee keskusteltavaksi Savikosken myllyn kaupasta. Onko sitte riidan päättymisen jälkeen ollut kysymys kunnan edusmiesten kanssa kunnan jauhusoikeuden kaupasta tahi ovatko antaneet uutta mannuuta?”

Marian sahan ja myllyn toiminta sekä maatalous vaikuttavat olleen kovin vekselivetoisia. Säännöllisin välein Eemil niihin ja valtakirjaan tarvitsi mammalta allekirjoituksia ja häntä asiasta tarkoin ohjeisti. Tällainen ajan kohta oli taas 8. marraskuuta.

”Se tässä kuussa lankeava vekseli joutuu maksettavaksi ensi keskiviikkona 14. päivänä Yhdyspankissa. Sitä varten seuraa tässä tarpeelliset paperit. Olkaa hyvä ja kirjoittakaa vekseliin nimenne sekä etu- että takasivulle sitä varten oleville viivoille. Valtakirjan alle olisi myös kirjoitettava ja poltettava sinetti,

minkä jälkeen heti ensi tilassa lähettänne paperit ja lyhennyksen 550 markkaa ynnä korkoihin 5 markkaa Saloniukselle, joka täyttää vekselin ja valtakirjan päivämäärät. Saloniukselle kirjoitan tarpeelliset ohjeet niin että Te ette tarvitse hänelle mitään kirjoittaa.”

”Viime lauantaina säikähdimme kovin Eimon vuoksi. Yksin ollessaan lasten kamarissa oli kiivennyt pöydälle, josta oli pudonnut lattiaan ja siinä loukannut otsansa eräaseen metalli lelulaatikkoon niin että oli aika lailla verissään kun jouduttiin hätään. Haava oli pari senttiä pitkä mutta ei kumminkaan ulottunut luuhun. Poika kiidätettiin heti lähellä asuvaan lääkäriin, joka laastaroi ja satoi haavan. Side on jo pois otsasta eikä siitä onneksi sen pahempaa tullut.”

”Täällä on nykyään muitakin karttulalaisia. Rovasti Hyvärinen, joka on kirkollisviraston eläkekassan tilejä tarkastamassa, pistäytyi maanantai-iltana meillä. Kuuluu viipyvän parin viikon ajan täällä. Eipä sitten muuta kuin hyvää vointia ja terveiset meiltä kaikilta. Eemil.”

Kirjeen PS: ”Minä kirjoitan samassa ja pyydän saada tietää, kuka maksoi keinutuolin rahdin laivassa ja kuinka paljon se oli? Minä tahtoisin maksaa sen sille, joka maksoi meidän edestä. Anna-Elvira kirjoittaa toiste enemmän. Terveisiä meiltä. Gustav ”

Marraskuun lopulla kirjeessään Eemil kertoi li kuinka lapset odottavat joulua ja kuinka talven tulo näyttää olevan hidasta. Savikosken metsiä oli luettu, mistä kyseli tarkempia tietoja Mammalta. ”Ovatko Hallan miehet antaneet tietää montako puuta he ovat leimanneet Savikosken maalta ja milloin aloitettava vedon? – Parkkinenkinhan se näkyy jättäneen tukkipuuhat. Kohta lähdettyänne huomasi Otavassa hänen kuolemastaan.”

Eemil myös muistutti joulukuun 5. päivänä Kansallispankissa lankeavasta vekselistä, jonka järjestämistä varten hän lähetti tarpeelliset paperit ja antoi ohjeet.

”Tilasin Teille tulemaan Kuopiossa piakkoin ilmestyvän ”*Savotar*” lehden jotta näkisitte asioita toisessakin valossa kuin minkä Otava niille antaa. Lehden voisitte antaa luettuanne sinne tupain asukkaille katseltavaksi. Lie neehän niissä sellaisia, joille ei tule muutaakaan lehteä, vaan kenties mielellään tahtoisivat tietoja maailman menosta.”

Silloin tällöin minia kirjoitti Maria-anopilleen, kuten 7. joulukuuta 1906: ”Kiitos kirjeestänne! Tänään lähetin sen pyytämänne nauhan ja aikomus oli myöskin kirjoittaa samaan postiin vaan ei se tässä hilskeessä tullut tehdyksi. – Täällä me vaan elämme entiseen tapaan. Lapset ovat, Jumalan kiitos, saaneet olla terveinä ainakin tähän asti vaikka tuhkarokko ja kurkkumätä riehuvat täällä niin että muutamia aikuisiakin kuuluu niihin sairastuneen.

Hanna Jn. [Järvinen] Ainokin on monta viikkoa tulirokon tähden ollut sairashuoneella. – Lapset ovat olleet kovasti iloissaan kun vihoinkin saatiin lunta ja hiukan pakkastakin. Lunta on reki- ja kelkkakeliksi asti. Nyt on vaan joulua vielä odotettava ja pukilta toivovat sitten itse kukin jotakin. Tavallisin kävely paikka on heillä lelukauppojen ikkunoiden alle, siellä riittää katselemista. – Kohta kai sinnekin alkaa joukkoja tulla, keitä kaikkiaan sinne mahtanee tulla? Luultavasti ainakin kaikki naimattomat.

Kysytte kirjeessänne mitä ne pelaavat hoviok. herrain kanssa. Jumala sen tietnee tuskin pelaajat itsekään sitä tietänee. Täällä muutoin huhutaan että ’piireissä’ täällä ei enää pidettäisi yhtään hienona puhua millään lailla loukkaavasti näistä hoviok. herroista, niin kuin vielä muutama aika takaperin. Eihän sen poikkeuslain edistymisestä ole sen enempää kuulunut, joka elää se näkee. Kuu luuhan niissä toisen puolen lehdissä olleen kerrottuna että nämä olisi koettaneet viivytellä sitä poikkeuslakia, mutta se on perustuslaillisten keksimiä valheita sillä eivät he ole panneet tikkua ristiin ei sinne eikä tänne päin sen lain suhteen.

Tähämpä taidan lopettaakin tällä kertaa tämän preivin. Hyvästi vaan ja monet terveiset kaikilta meiltä kaikille siellä olijoille. Voikaa parhaiten! Sigrid ”

Seuraava säilynyt Eemilin kirje on osoitettu Mammalle tämän syntymäpäivän edellä 2.

helmikuuta 1907. ”Syntymäpäivänne johdosta lähetämme täältä parhaat onnittelumme toivottaen terveyttä ja kaikkea hyvää! Meillä itsellämme kumminkin tällä haavaa terveyttä puuttuu. Lapset, paitsi Irja ovat jo pari päivää maanneet tuhkarokossa. Tauti on laadukseen varsin ankaraa, korkea kuume ja ruumis aivan näppyjen peittämä. Toissa yönä nukkui hyvin rauhattomasti, viime yö oli levollinen. Eilen valettiin heitä huoneen lämpöisellä vedellä. Leila sitä ei olisi kärsinyt mitenkään, toiset sitä vastoin sallivat sen mielellään. Se lienee vaikuttanut että sitten nukkuivat rauhallisesti. Erkki ja Leila olivat alussa kärtyiset, mutta väsymys lie vaikuttanut, että nyt hekin jo ovat tyynet. Erkki valittaa vaan, että päivät ovat niin pitkät kuin kaksi päivää.”

”Tauti ilmestyi ensin noin pari viikkoa sitten palvelijaamme Annaan. Hänestä se sitten levisi lapsiin. Nyhän niitä parannuttua on tarkasti pidettävä huoneessa, etteivät saa jälkitauteja, jotka voivat olla vaarallisia. Kyllä on kamalata, kun täällä nykyään kuolee paljon lapsia, jopa joku aikuinenkin tulirokkoon ja kurkkumätään ja uusia tapauksia tietävät lehdet joka päivä.”

”Täälläkin on oikea talvi, jollaista ei vielä meidän täällä oloaikanamme ole ollut. Lunta on tullut niin, että ovat ryhtyneet sitä vedättämään pois pihoilta ja kaduilta. Pakkastakin oli parina päivänä 23 astetta, jollaista ei kuulu Turussa olleen kymmeneen vuoteen. Mutta ei pakkaneen vaan näy tauteihin pystyvän.”

Eemilin oli 9. helmikuuta aika muistuttaa mammaa jälleen lankeavasta vekselistä. ”T.k. 14. päivänähän se lankeaa se pienempi vekseli, kolmensadan markan Yhdyspankissa. Sanoitte tahtovanne sen maksaa pois. Siltä varalta, ettei Yrjö tahi Armaskaan olisi siellä kotona, eikä Teillä olisi ketään, joka selvittäisi asian, lähetän tämän mukana sitä vaille valmiiksi kirjoitetun kirjeen kaupunginvouti Saloniukselle, että panette sen alle vaan nimenne ja rahat sisään sekä lähetätte kirjeen postissa Kuopioon.”

Kaikki lapset potivat tuhkarokon ja vähitellen yksi ja toinen toipui sairaudestaan, nuorin eli Irja viimeisenä. Hänellä sitä kaiken kaikkiaan oli vain muutaman vuorokauden ajan. ”Ruumis oli kumminkin yleensä täplissä, samoin kasvoissa ja silmän seudut turvonneina sekä muutoin rauhaton. Kuumetta emme havainneet. Minua itseäni rouhaisi reumatismi tänään niin, että piti jo kutsua hieroja. Ei se kuitenkaan ole niin kovaa, kuin toissa syksynä.”

”Olen tässä taas ikkunastani ihailnut kun ovat niitä komeita honkia ohi ajaneet ja samalla juohtunut mieleeni, että parastaikaa kai ne Savikoskellakin tukkia ajavat. Olisi hauska saada tietää montakohan puuta Hallalainen lie metsästä saanut? – Onko ollut ja onko tiedossa puiden sauhuita kevääksi ja kesäksi? Riittääkö vesi koskessa myllyn ja sahan tarpeeksi, kun se jäi syksyllä niin vähäiseksi ja talvella ollut kovia pakkasia?”

Hovioikeudesta erottaminen

Eemil oli Hovioikeuden apujäsen 1.3.1905–26.3.1907. Hänet erotettiin 22.12.1906 annetun lain nojalla sihteerin virasta ja asetettiin lakkautuspalkalle 7.3.1907.

Turun hovioikeuden jäsenten erottaminen tapahtui täysi-istunnon jälkeen. Sigrid kirjoitti tapahtumasta Marialle 27. maaliskuuta. ”Mummi rakas! Kiitos kirjeestänne Eemilille. No nyt se häätöpäivä on ollut ja mennyt vaan kauan tulee sen muisto säilymään. Se muodostui niin suurenmoiseksi juhlapäiväksi häädettäville, eikä niin kuin poikkeuslailliset olivat sen kuvitelleet häpeäpäiväksi. Ette voi ajatella, enkä minä voi siitä kertoa, mimmista se oli. Eemil ei nyt ole tilaisuudessa kirjoittamaan, vaan tulee hän sen tekemään, siksi kun olette kotona. – Tuhansia ihmisiä oli heitä vastaan ottamassa, laulamassa Nouse riennä Suomen kieli, kun he varustettuina laakeriseppeleillä ja kukkavihkoilla astuivat ulos ja juhlakulussa kulkivat Palokunnantalolle, missä noin 600 henkilöä otti osaa päivällisiin. Ihmisiä oli siellä aina Lahdesta saakka adresseineen ja sähkösanomia tuli 80 kappaletta. Kyllä täytyy kagaalien tuntea heikkoutensa, sillä ei pienintäkään mielenosoitusta panneet toimeen. Vaalien tulos tällä paikkakunnalla lie myös ollut siihen syynä. Suurenmoinen juhla se oli, olisi pitänyt Teidänkin olla täällä näkemässä, miten ne kansan suosimina otettiin kansalaisten pariin, eikä hylkyinä ulos heitetty. Vaan olitte Te

siellä [Sortavalassa] näkemässä poikkeuslaillisten riemua sen päivän johdosta. Eilen 26 p. liehuivat täällä punakeltaiset liput, vaan kaikessa hiljaisuudessa muuten ruotsikot saivat hoviin [hovioikeuteen] mennä, muutamia uteliaita vaan oli katsomassa heidän sisälle käyntiään, häpeä sanoa, että minäkin olin niitten joukossa.”

”Ne pari viimeistä viikkoa, kun Eemil oli toimessa, istui hän aamusta iltaan vankilassa tutkimassa Viaporin juttua (kts. s. 58), niin ettei hänellä ollut aikaa kirjoittaa. Minullakin on tässä vähän kiire, kun on suursiivousta tässä pidetty. Ettekö Mummi aio täällä nyt käydä? Hyvästi vaan, voikaa hyvin ja paljon terveisiä itsellenne, Ellenille ja myös Kivisille meiltä kaikilta. Sigrid”

Ensimmäisen sortokauden päättyessä keisari suuressa armossaan vahvisti lain, jolla Bobrikovin aikana erotetut virkamiehet saivat takaisin asemansa ja oikeutensa ja järjestettiin niiden virkamiesten asema, jotka oli otettu erotettujen tilalle virkoihin perustuslaista poikkeavalla tavalla. Turun hovioikeuden osalta tarvittiin lisäksi poikkeuslaki, jolla senaatti erotti vuoden 1903 jälkeen nimitetyt hovioikeuden jäsenet ja muutti samalla Turun hovioikeuden ruotsinkieliseksi. Laki pantiin täytäntöön 25. helmikuuta 1907.

Viimeinen Eemilin mammalleen lähettämä säilynyt kirje on päivätty 14. huhtikuuta 1907. Hän kiittää mammalta saamastaan kirjeestä ja ensimmäiseksi vastaa Maria-äidin kirjeessään työmiesten vakuuttamista koskeviin kysymyksiin.

”Työmiesten vakuuttamisesta säätää laki, että jos työnantaja ei vakuuta työntekijäänsä tapaturman varalta, vetäköön sakkoa vähintään 50 ja enintään tuhannen markkaa. Jos syyllisellä katsotaan olleen syytä olettaa, ettei yritys ole tämän lain määräysten alainen, vapautettakoon hänet sakosta.”

”Voisihan sitä väittää kyllä, etteivät Savikosken mylly ja saha ole tuon lain alaisia, sillä niitä ei käytetä tehtaan tavoin, vaan ainoastaan silloin, kun on joku jauhattaja tahi puiden sahauttaja. Tätä vastaan on kumminkin toiselta puolen se seikka, että mylläri ja sahamiehet ovat tähän asti olleet vakuutetut. Mutta, ettei sitä voitaisi teitä vastaan käyttää, voisitte tehdä myllärin kanssa kontrahdin sellaisen, että annatte myllyn vuokralle ehdoilla, että mylläri maksaa Teille vissin osan bruttotulosta ja sitten vastaa kaikista veroista y.m. maksuista ja tapaturmavakuutuksesta, käyttäköönpä apunaan kuinka monta miestä tahansa.”

”Ellei sahuita ole tiedossa pitemmäksi ajaksi tahi vaan joku sata, niin voihan sahamiesten vakuutuksesta jättämistä puolustaa sillä, että kun ei ole sahaamista eikä sahamiehiä, niin ei ole ollut mitään vakuutettavaakaan. Jos siis siellä tällä hetkellä ei ole sahaamista ollenkaan tahi vaan vähän, niin voihan sahamiehetkin jättää vakuuttamatta.”

”Sitten se vekseli. Se lankeaa kesäkuun 2 p:nä Yhdyspankin konttorissa siellä Kuopiossa. Jos Te voisitte sitä lyhentää, niin ilmoit-

takaa hyvissä ajoin kuinka suurella summalla.”

Eemil hakeutuu pankkialalle

Kun Eemil menetti paikkansa Turun hovioikeudessa, hän päätti hakeutua pankkialalle ja toimi sen mukaisesti.

”Kävin viikolla Helsingissä Suomi-yhtiön kokouksessa ja samalla annoin Kansallispankkiin lopullisen vastaukseni. Ryhdyn tällä viikolla täällä olevassa konttorissa harjoittelemaan. Olisin jo huomenna siihen ryhtynyt ja kävin sitä varten tänään tavoittamassa ti-rehtööriä, mutta hän oli matkustanut Tampereelle, josta vasta huomenna iltapäivällä palaa ja niin aloitan vasta tiistaina. Jos siis joku Teiltä nyt kysyy hommistani, niin saatte vastata minun olevan Kansallispankin puuhissa. Ette tarvitse siitä kuitenkaan sinne Karjalaan kirjoittaa. Tottapahan saavat aikanaan tiedon.”

”Kun minä lupauduin koko kesän olemaan täällä Turun konttorissa, niin ei minulta tule kesällä sinne tuloa. Sigrid ehkä pistäytyy jonkun tahi parin lapsen kanssa. Talvikortteeriakaan ei meillä vielä ole, kun ei ole tiedossa mihin maan sopukkaan ne sijoittavat. Kesän aikana se rupeaa selviämään. Huonekalut siirrämmekesän ajaksi johonkin kouluun ja minä vuokraan itselleni vaan yksityisen huoneen, joka samalla on kaupunkikortteerina.”

Eemil päätti kirjeensä kesän ja samalla uuden elämäntilanteen odotukseen – mutta jäätävissä oloissa.

”Kesä tekee täällä verkalleen tuloaan. Päivät ovat olleet paisteiset ja lumi sulanut aika tavalla. Tänään, Tiburtiuksen päivänä, on

kumminkin kylmä pilvinen päivä, ja yökin tätä vasten oli hyvin kylmä ja jäätävä. Terveinä olemme eelleet. Monet terveiset meiltä koko joukolta Eemil” – Edessä oli muutto Lappeenrantaan ja samalla loppuivat Eemililtä säilyneet kirjeet.

Viaporin kapina v. 1906

Viaporin kapina alkoi 30.7.1906, kun osa Viaporin sotaväestä nousi kapteenin ja kahden luutnantin johdolla upseeristoa vastaan kapinaan huonon kohtelun takia. Kapinalliset uskoivat saavansa tukea muilta joukko-osastoilta, mutta niin ei käynyt. Kapinasuunnitelman olivat laatineet venäläiset vallankumoukselliset ja Suomen punakaartin päällikkö Johan Kock.

Viaporin linnoituksessa kapinoijat saivat haltuunsa panssarilaiva Pamjat Asovan. Aikomuksena oli hyökätä Kronstadtin kautta Pietariin ja syrjäyttää keisari. Kapinointi liittyi Venäjän-Japanin sodan aiheuttamaan laajaan liikehdintään valaankumouksellisten ja sotaväen keskuudessa Venäjällä.

Kapinalliset valtasivat 2. elokuuta Katajankan. Suomalaisten punakaartilaisten johtaja Johan Kock julisti suurlakon kapinallisten tu-

eksi Helsingissä. Venäjän Itämeren laivasto tulitti Viaporin ja punakaartilaiset auttoivat kapinallisia pakenemaan Viaporista. Punakaartilaiset ja suojeluskuntalaiset ottivat yhteen Mäkkylässä.

Vain pieni osa Viaporin sotilaista lähti mukaan kapinaan, muiden pysyessä uskollisina hallitsijalle. Kapina kukistettiin 60 tunnissa ja kapinalliset antautuivat ehdoitta seuraavana päivänä 2. elokuuta. Heidän joukossaan oli noin 100 suomalaista punakaartilaista. Kapinoiden sotilaiden ohessa myös heitä vangittiin. Pidätetyt joutuivat suomalaisten viranomaisten käsiin, ja heidät tuomittiin vankeusrangaistuksiin. Senaatti kielsi punakaartin toiminnan 4. joulukuuta 1907. (Wikipedia)